

2

Revolución industrial e imperialismo. A repartición do mundo

SITUACIÓN DE APRENDIZAXE

▲ Estación de ferrocarril de Viena cara a 1880.

O mundo contemporáneo cambiou profundamente coa Revolución industrial, iniciada en Inglaterra a mediados do século XVIII e difundida despois a outros países. Os avances técnicos e os inventos transformaron a vida cotiá das persoas: novas máquinas simplificaron algunhas tarefas e novos transportes e comunicacións favoreceron as viaxes e o gozo do tempo de ocio.

Estes avances tamén impulsaron a aparición das fábricas, outra forma de producir e o nacemento do proletariado. A preponderancia de Europa manifestouse na creación de imperios coloniais.

CONCEPTOS CLAVE: capitalismo, dereitos, tecnoloxía.

PUNTO DE PARTIDA

- Que inventos ves na ilustración? Seguen existindo na actualidade?
- De todos eles, cales dirías que transformaron máis a vida cotiá das persoas?
- Como viaxaban as persoas antes de existir o ferrocarril? Observa a estación de ferrocarril que hai na imaxe. Parécese ás actuais?

A Revolución industrial

- MÁQUINA DE VAPOR** James Watt, 1769
- BARCO DE VAPOR** Claude d'Abbas, 1783
- TEAR MECÁNICO A VAPOR** Edmund Cartwright, 1785
- VACINA CONTRA A VARIÓLA** Edward Jenner, 1796
- LATAS DE CONSERVA** Nicolás Appert, 1810
- LOCOMOTORA DE VAPOR** George Stephenson, 1814
- FOTOGRAFÍA** Joseph Niépce, 1826
- METRO DE LONDRES** 1863
- TELÉFONO** Antonio Meucci, 1876
- FONÓGRAFO** Thomas Alva Edison, 1877
- LÁMPADA** Thomas Alva Edison, 1879
- BICICLETA** John Kemp Starley, 1886
- AUTOMÓBIL** Karl Benz, 1885
- LAVALOUZA** Josephine Cochrane, 1893
- CINEMATÓGRAFO** Irmáns Lumière, 1895
- AVIÓN** Irmáns Wright, 1903

QUE VOU APRENDER?

- Vou comprender en que consistiu a Revolución industrial.
- Vou analizar como se transformou a sociedade e por que xurdiu o movemento obreiro.
- Vou coñecer o proceso de creación de grandes imperios coloniais.
- Vou pasar á acción ao valorar canto importan o desenvolvemento dos avances técnicos e os inventos da Revolución industrial.

RETO

A innovación pode cambiar a vida das persoas

A innovación impulsa o avance das sociedades. Ás veces, esta adquire unha dimensión extraordinaria, como na Revolución industrial. **Elaborar un mural con inventos** é unha forma de dar a coñecer o seu impacto nas nosas vidas.

INDICACIÓNS

Empregar o libro de texto. Contestar ás cuestións que se plantexan. Copiar enunciado na libreta, nunha cor, e resposta en lápis. Deixar espazo entre respostas para poder engadir comentarios que se fagan na clase.

1.- Diferencia cronolóxica entre a primeira e a segunda revolución industrial. Onde xorde a primeira e onde xorde a segunda

A Primeira revolución xorde arredor de 1760 en Inglaterra, a segunda cara 1860/70 en son máis países os protagonistas, Alemaña, Xapón e EEUU

2.- Antes da revolución industrial houbo unha revolución demográfica. Explica a que se debeu.

En Inglaterra, houbo aumento da **demanda**
E aumento da **man de obra**

Na segunda metade deste século iniciouse un **crecemento demográfico importante e sostido**. A natalidade seguiu sendo alta, pero a mortalidade descendeu por varias razóns: (1)

- Mellorou a alimentación, grazas aos avances na agricultura e aos novos hábitos alimentarios; por exemplo, o millo e a pataca convertéronse en alimentos básicos. Así, a poboación fíxose máis resistente ás enfermidades.
- Producíronse **avances na medicina**, como o descubrimento de Edward Jenner en 1796 da vacina contra a variola, unha enfermidade que causaba numerosas mortes. Tamén se crearon novos hospitais e houbo **melloras na hixiene** persoal (como o uso de pezas de algodón, máis fáciles de lavar) e pública (extensión da potabilización da auga, por exemplo).

Ademais, as epidemias de peste bubónica, frecuentes na Idade Moderna, remitiron.

1. EVOLUCIÓN DA POBOACIÓN EN INGLATERRA

TEMA 2.- A REVOLUCIÓN INDUSTRIAL E O IMPERIALISMO

Exercicios sobre a revolución industrial

A que lle chamamos Revolución industrial?

No século XVIII, o crecemento da poboación e as transformacións na agricultura, nas formas de produción, na banca, no comercio e nos transportes impulsaron o **desenvolvemento da industria moderna**. Estes cambios, que afectaron todos os sectores da economía e da sociedade, foron revolucionarios.

- O proceso iniciouse cara a 1760 en Gran Bretaña, onde se concentraron numerosas fábricas téxtiles e siderúrxicas. É o que se coñece como **Primeira Revolución industrial**. Estes cambios estendéronse pronto a outros países.
- Cara a 1870, produciuse unha segunda fase, á que lle chamamos **Segunda Revolución industrial**.

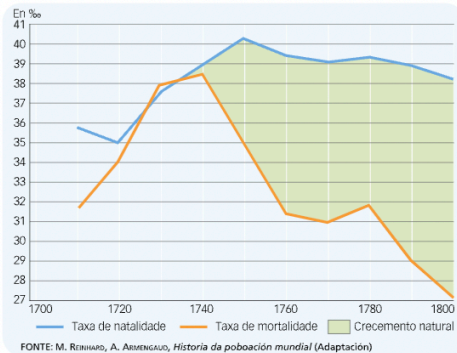
O crecemento demográfico

Ata o século XVIII, a poboación inglesa medrou lentamente debido a que a natalidade era elevada, pero tamén o era a mortalidade.

Na segunda metade deste século iniciouse un **crecemento demográfico importante e sostido**. A natalidade seguiu sendo alta, pero a mortalidade descendeu por varias razóns: (1)

- Mellorou a **alimentación**, grazas aos avances na agricultura e aos novos hábitos alimentarios; por exemplo, o millo e a pataca convertéronse en alimentos básicos. Así, a poboación fíxose máis resistente ás enfermidades.
- Producíronse **avances na medicina**, como o descubrimento de Edward Jenner en 1796 da vacina contra a varíola, unha enfermidade que causaba numerosas mortes. Tamén se crearon novos hospitais e houbo **melloras na hixiene** persoal (como o uso de pezas de algodón, máis fáciles de lavar) e pública (extensión da potabilización da auga, por exemplo). Ademais, as epidemias de peste bubónica, frecuentes na Idade Moderna, remitiron.

O crecemento da poboación provocou un **aumento da demanda** de produtos agrícolas e industriais e permitiu dispoñer de **máis man de obra** para empregar nas novas fábricas. (2)

1. EVOLUCIÓN DA POBOACIÓN EN INGLATERRA

2. Londres a comezos do século XIX.

APRENDO A MIRAR

- **Observa** o gráfico e **describe** a evolución da natalidade e da mortalidade.
- **Formula hipóteses**. A que puido deberse o descenso da natalidade en Inglaterra a partir de 1750?
- **Explica** a partir do gráfico a rotación cuatrienal de cultivos. Beneficiou a gandaría este sistema? Por que?

A revolución agrícola

O aumento da demanda de alimentos favoreceu a aplicación de innovacións na agricultura e na gandaría.

- **Melloraron as técnicas agrícolas**. O barbeito deu paso ao **sistema Norfolk** ou rotación cuatrienal de cultivos. (3)
- A finais do século XVIII, o arado de madeira foi substituído polo **arado de ferro**. Máis adiante, introducíronse **novas máquinas**, como sementadoras, malladoras e colleitadoras mecánicas.
- **Transformáronse as estruturas agrarias**. As revolucións liberais acabaron coas propiedades señoriais e comunais explotadas de forma colectiva, e a terra converteuse en propiedade privada. A burguesía comprou parcelas para investir nelas e obter beneficios.
- **Reformouse a gandaría**. Parte das terras destináronse a producir forraxe para alimentar o gando. Así, o número de cabezas aumentou.

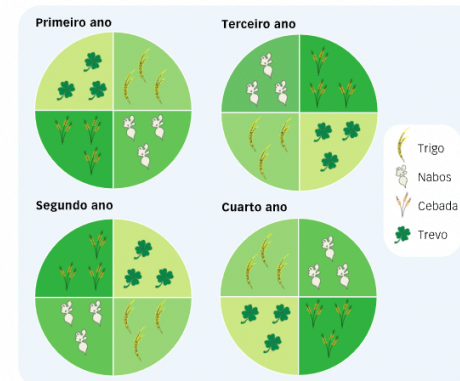
Con todo iso, a produción agraria creceu no século XVIII. Os propietarios agrarios obtiveron maiores ingresos e puideron aforrar e xuntar un capital. Algúns investiron estes aforros na industria ou na banca.

Outros factores

En Gran Bretaña, ademais do crecemento demográfico e dos cambios na agricultura, déronse outras condicións favorables para a mellora económica.

IDEAS CLAVE

- **Explica** que foi a Revolución industrial. Houbo recentemente algunha Revolución industrial?
- **Analiza** por que o aumento de poboación favoreceu o desenvolvemento industrial e cita as causas dese incremento demográfico.
- **Relaciona**. En que consistiu a revolución agrícola? Como favoreceu a industrialización?
- **Enumera** os factores que explican que a Revolución industrial se iniciara en Gran Bretaña.

3. SISTEMA NORFOLK. O trevo axudaba a recuperar os nutrientes da terra. Ademais, xunto cos nabos, servía para alimentar o gando.

A existencia de amplos mercados

- Contaba cun sólido mercado interior, con boas comunicacións e sen aduanas.
- Vendía as mercadorías nas colonias de ultramar.
- Os cuantiosos beneficios obtidos investíronse na industria.

A mentalidade da burguesía

- Interesada no investimento e na procura de beneficios, a burguesía británica era capaz de asumir riscos empresariais.
- O Parlamento, que estaba dominado polas clases medias, lexislou a favor dos negocios.

A abundancia de xacementos de ferro e de carbón

- Gran Bretaña contaba con numerosos xacementos mineiros que lle proporcionaron ferro e carbón para poñer en marcha as novas fábricas.
- Moitas fábricas concentráronse onda as minas.

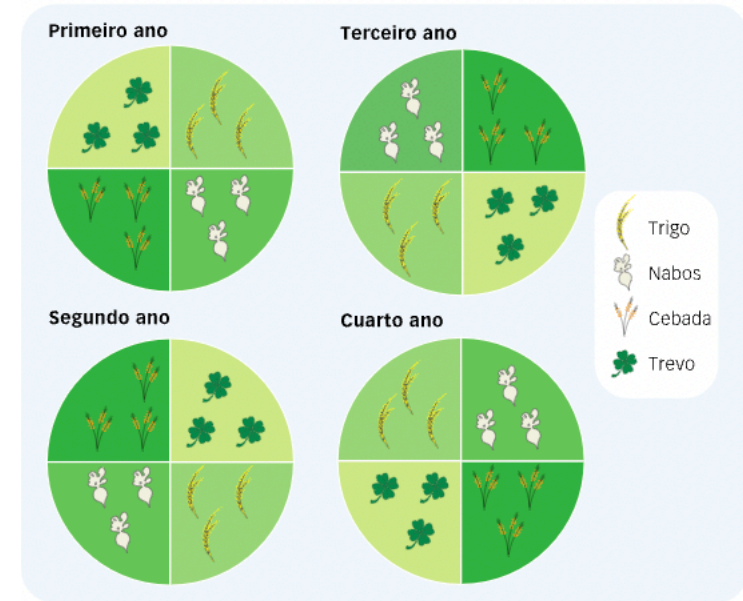
3.- Antes da revolución industrial houbo unha revolución agrícola. A que se debeu?

O aumento da demanda de alimentos favoreceu a aplicación de innovacións na agricultura e na gandería.

- **Melloraron as técnicas agrícolas.** O barbeito deu paso ao **sistema Norfolk** ou rotación cuadrienal de cultivos. (3)

A finais do século XVIII, o arado de madeira foi substituído polo **arado de ferro**. Máis adiante, introducíronse **novas máquinas**, como sementadoras, mulladoras e colleitadoras mecánicas.

- **Transformáronse as estruturas agrarias.** As revolucións liberais acabaron coas propiedades señoriais e comunais explotadas de forma colectiva, e a terra converteuse en propiedade privada. A burguesía comprou parcelas para investir nelas e obter beneficios.
- **Reformouse a gandería.** Parte das terras destináronse a producir forraxe para alimentar o gando. Así, o número de cabezas aumentou.

- 3. SISTEMA NORFOLK.** O trevo axudaba a recuperar os nutrientes da terra. Ademais, xunto cos nabos, servía para alimentar o gando.

Por que é importante isto? Das ganancias na agricultura e na ganadería sairá o capital que se invertirá na nacente industria e na banca

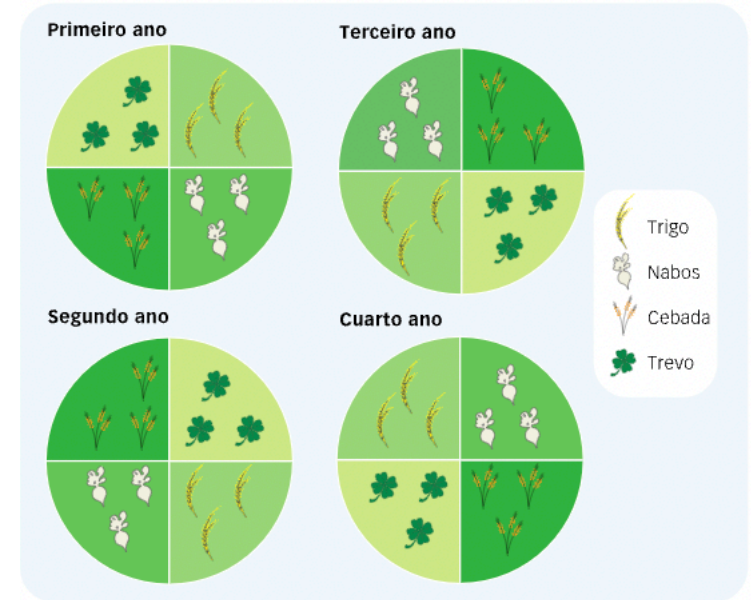
4.- Explica en que consiste o sistema Norflok?

A rotación e cultivos denomínase SISTEMA NORFOLK e é unha técnica agrícola que consiste en alternar cultivos de cereais (cebada, centeno...con plantas forraxeiras (trevo, nabos..).

Así a terra non queda en barbeito (descanso) e pode producir máis.

Por outra parte estas plantas forraxeiras alimentaban o chan, enriquecíano, co cal as terras en vez de agotarse estaban mellor preparadas e a produción aumentaba.

Outra vantaxe deste sistema é que permitía mellorar a alimentación do gando, o cal fará que aumente o número de cabezas de gando e a fertilización

3. SISTEMA NORFOLK. O trevo axudaba a recuperar os nutrientes da terra. Ademais, xunto cos nabos, servía para alimentar o gando.

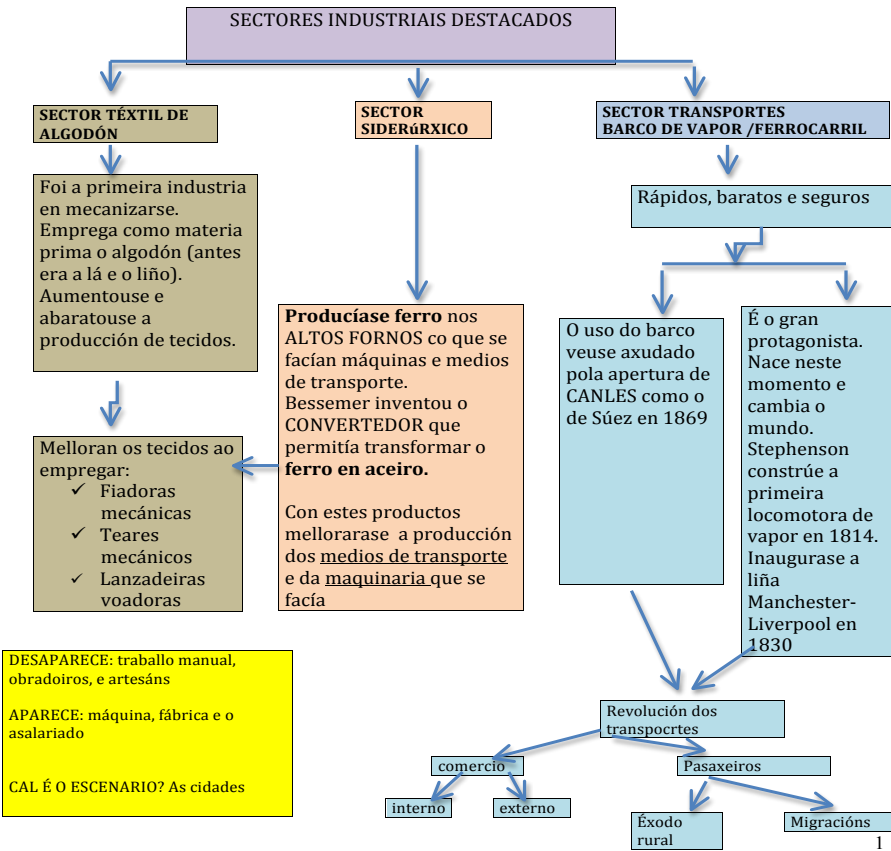
PARA ESTUDAR BEN

PRIMEIRA REVOLUCIÓN INDUSTRIAL

ORIXE:

FONTE DE ENERXÍA: o vapor, grazas á máquina de Watt creada en 1769. Usa o carbón

IDEOLOXÍA: Liberalismo. Creado por Adam Smith. Que escribe *A riqueza das nacións*. Defende liberdade económica (de prezos, de produción...) e a idea de que o mercado se rixe so, grazas á oferta e demanda. Isto opoñe aos gremios medievais

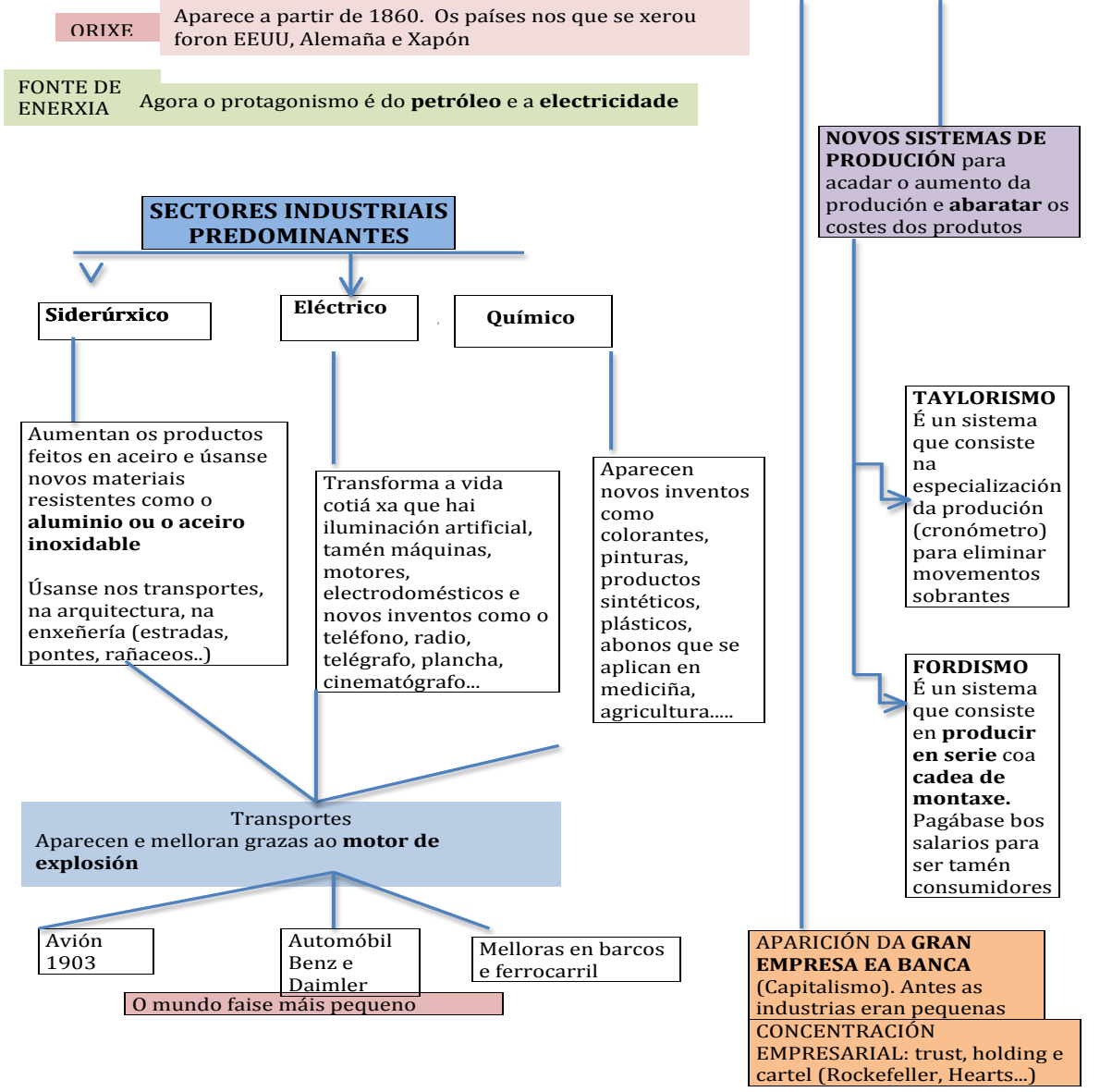

DESAPARECE: traballo manual, obradoiros, e artesáns

APARECE: máquina, fábrica e o asalariado

CAL É O ESCENARIO? As cidades

SEGUNDA REVOLUCIÓN INDUSTRIAL

5.-Sinala cales son os outros factores que favoreceron a aparición da revolución industrial

- 1.- crecemento demográfico, é dicir man de obra e consumidores
- 2.- melloras na produtividade da agricultura

Tamén había

- 3.- un sólido mercado interior, sen aduanas interas e ben comunicado
- 4.- vendían produtos ás colonias de ultramar
- 5.- Había unha burguesía intereada en gañar cartos, en aumentar o seu capital
- 6.- Elaboraban leis que favorecían as actividades comerciais
- 7.- contaba con numerosas minas de carbón e ferro

6.- Como se producían as manufacturas antes da revolución industrial? Por que apareceu a fábrica??

Ata o século XVIII, as manufacturas elaborábanse en obradoiros, onde traballaban poucas persoas, de forma manual e con ferramentas simples. Cada unha ocupábase, ademais, de todo o proceso de produción.

base, ademais, de todo o proceso de produción.

Na segunda metade do século XVIII inventáronse en Gran Bretaña máquinas que necesitaban grandes espazos e custosos investimentos. Así, os obradoiros empezaron a substituírse por **fábricas**, en que os obreiros e as obreiras traballaban con **máquinas**. As primeiras

Diferenza entre un obradoiro e unha fábrica.
Pódelo copiar na libreta para estudar

TALLER ARTESANO

- El propietario trabaja como un artesano en su taller.
- Pocos operarios.
- Largo período de aprendizaje para dominar el oficio.
- Relaciones laborales cercanas entre el dueño y el asalariado.
- Intervienen pocas manos en la producción.
- Trabajo manual con herramientas.
- Producción escasa y limitada.

FÁBRICA

- El propietario dirige el negocio, pero no interviene en la producción.
- Gran número de trabajadores.
- Breve período de aprendizaje: la labor de cada obrero es simple y repetitiva.
- Relaciones laborales impersonales.
- El producto es obra de muchas manos.
- Trabajo mecanizado (máquinas).
- Elevada producción dirigida al gran mercado.

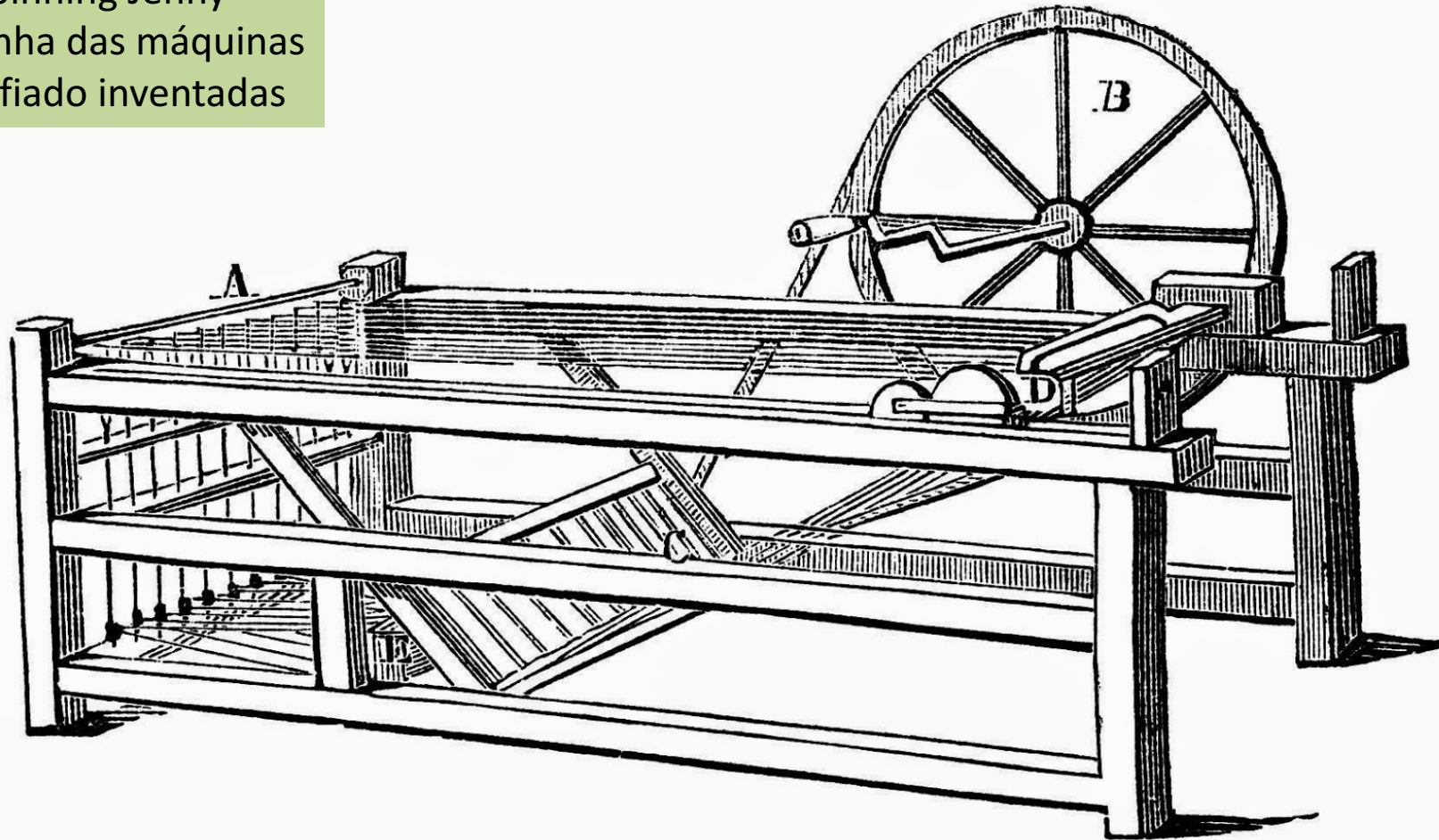
Este sistema aumentou a produtividade

PARA LER E ENTENDER O QUE SUPUXO A CONTRUCIÓN DAS FÁBRICAS

División do traballo

Prezos máis baratos

Spinning Jenny
unha das máquinas
e fiado inventadas

Spinning Jenny, máquina de hilar. Este invento fue realizado en 1764 por James Hargreaves. Esta máquina permitía montar hasta 80 hilos y podía ponerla en marcha una sola persona.

Obradoiro
Domestic
system

Fábrica

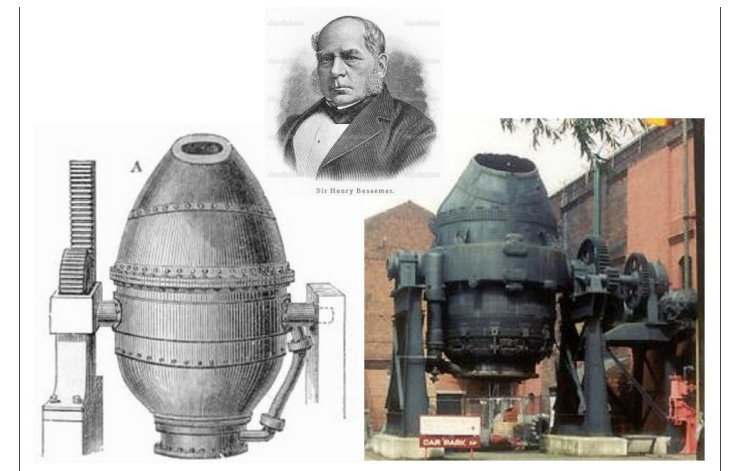
7.- Cales son as industrias primeiras que aparecen coa primeira revolución industrial e a razón disto??

A industria textil,

A industria británica do algodón dispoñía dunha materia prima moi abundante e barata que chegaba a Gran Bretaña desde as colonias. Ademais, foi a primeira industria que incorporou as **innovacións técnicas** no fiado (fiadoras mecánicas de James Hargreaves, Richard Arkwright e Samuel Crompton) e no tecido (lanzadeira voante de John Kay e tear mecánico de Edmund Cartwright).

E a industria siderúrxica:

Había moita demanda. Mellorouse a produción da calidade do ferro. Por exemplo usouse o **convertedor de Bessemer** que permitiu o aumento da produción e da calidade

8.- Que é este home? Como se define o seu pensamento e teoría?

Adam Smith

- Creador do liberalismo económico
- Lema: laissez faire, laissez passer

A riqueza das nacións, escribe en 1776

Defende:

- O estado **non debe intervir** na economía
- O mercado **se regula pola lei da oferta e a demanda**
- É necesaria a **división do traballo**
- É necesaria a **liberdade económica**

Como se denomina a súa ideoloxía???

Liberalismo económico

As súas ideas son a base do CAPITALISMO

Liberalismo económico e capitalismo

A Revolución industrial deu paso a unha **economía liberal**.

O principal teórico do liberalismo foi

6. Adam Smith.

Adam Smith, que pensaba que o Estado non debía intervir na economía porque esta se axustaba de xeito natural mediante a chamada **man invisible do mercado**. (6) Isto significaba que a **lei da oferta e da demanda** regulaba os prezos dos produtos e os salarios. Así, se había moita oferta de produtos ou de man de obra e pouca demanda, os prezos e os salarios diminuírían, e viceversa.

Tamén defendeu a **división do traballo**, porque incrementaba a produtividade, e a **liberdade económica** para crear empresas, contratar man de obra e establecer os prezos. A Revolución industrial supuxo o triunfo do **sistema económico capitalista**, que funciona baseándose nas teorías do liberalismo económico.

Texto importante

- **Le** este texto de Adam Smith e **analiza** o seu significado. **Relaciónao** coas ideas do liberalismo económico.

Todo home, con tal de que non viole as leis da xustiza, debe quedar perfectamente libre para abrazar o medio que mellor lle pareza para buscar o seu modo de vivir e os seus intereses; e que poidan saír as súas producións a competir coas de calquera outro individuo. [...]

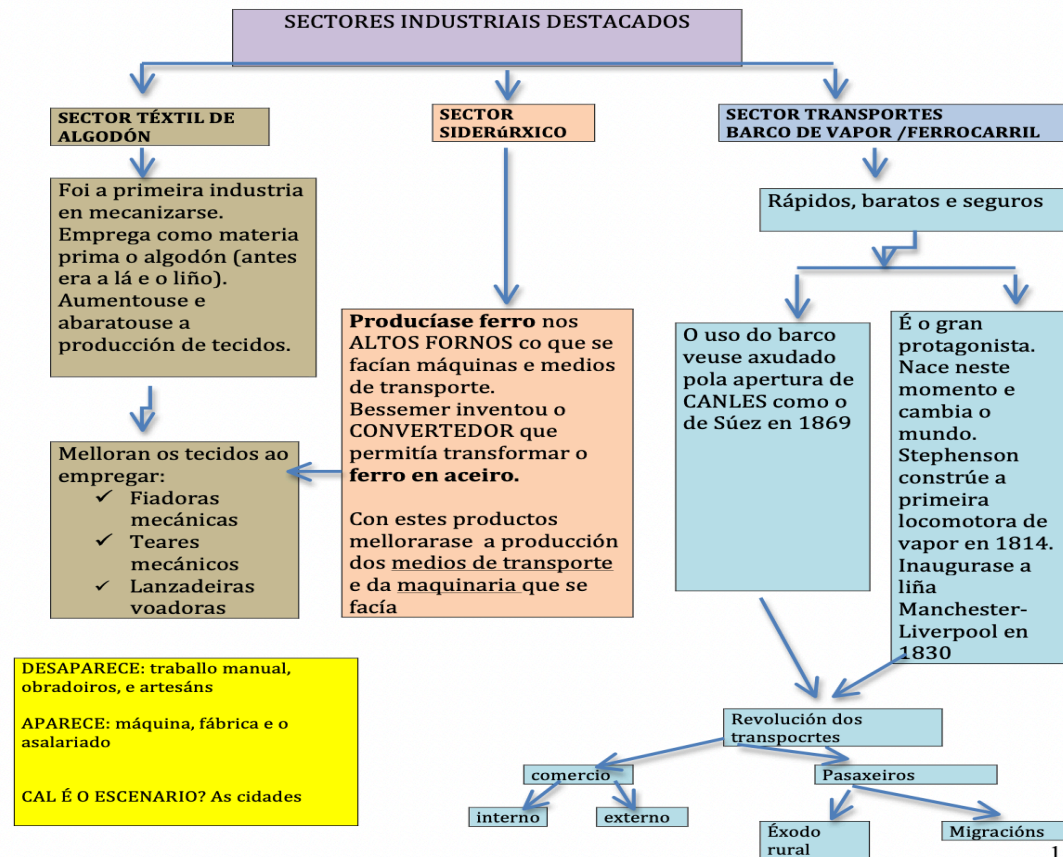
9.- En que consiste. Ler texto da páxina 41 e analiza o seu significado ... que dí?

PRIMEIRA REVOLUCIÓN INDUSTRIAL

ORIXE:

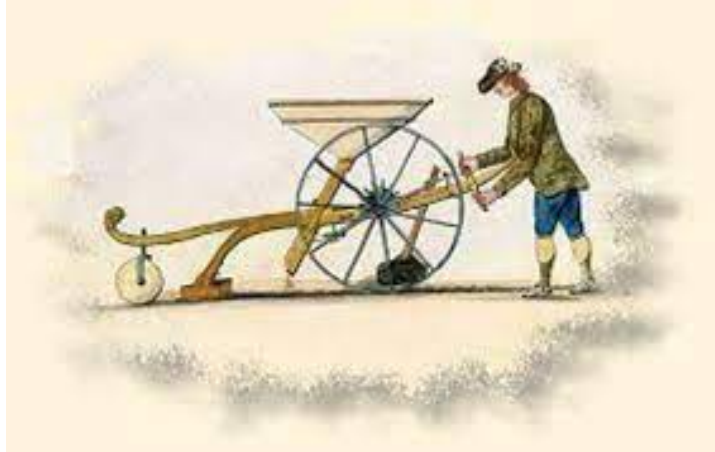
FONTE DE ENERXÍA: o vapor, graza á máquina de Watt creada en 1769. Usa o carbón

IDEOLOXÍA: Liberalismo. Creado por Adam Smith. Que escribe *A riqueza das nacións*. Defende a liberdade económica (de prezos, de produción...) e a idea de que o mercado se rixe so, grazas á oferta e demanda. Isto opónse aos gremios medievais

PAR ESTUDAR E
COMPLEMENTAR
COAS TÚAS NOTAS

PARA LER

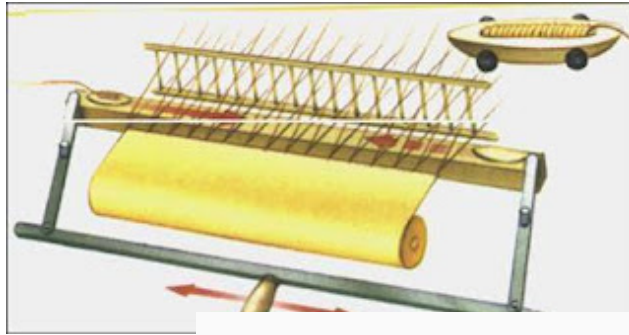

Unha das primeiras máquinas empregadas na agricultura, a sementadora de Jethro Tull, agrónomo e inventor

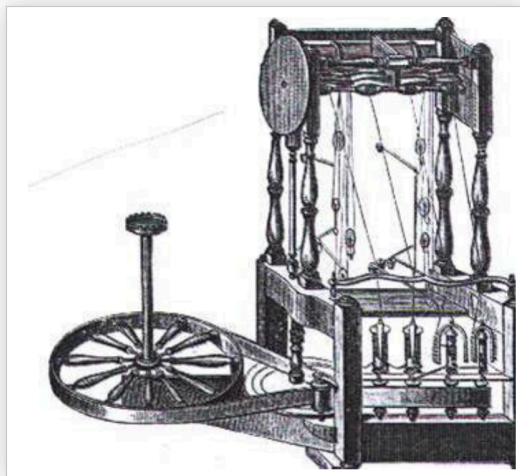
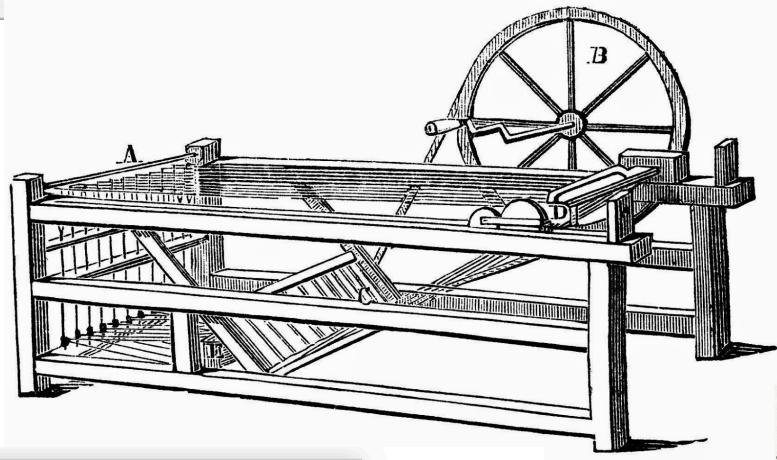

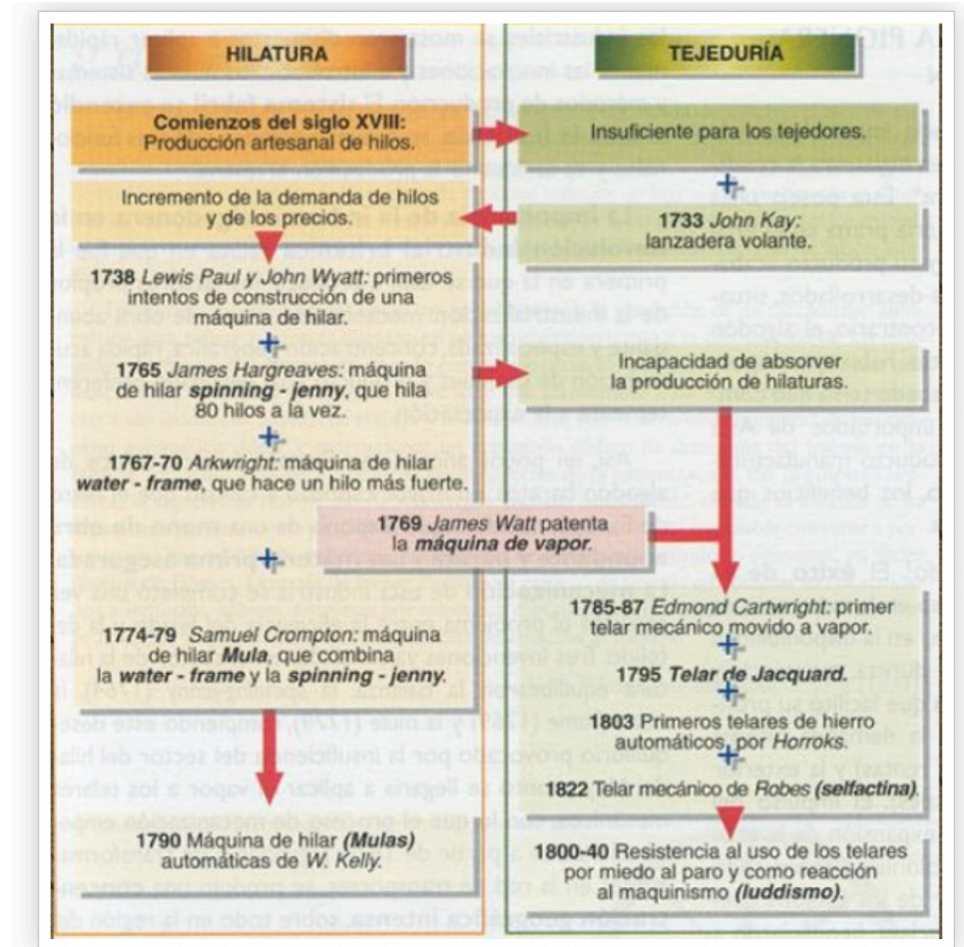

PARA LER

Hiladora de Arkwright

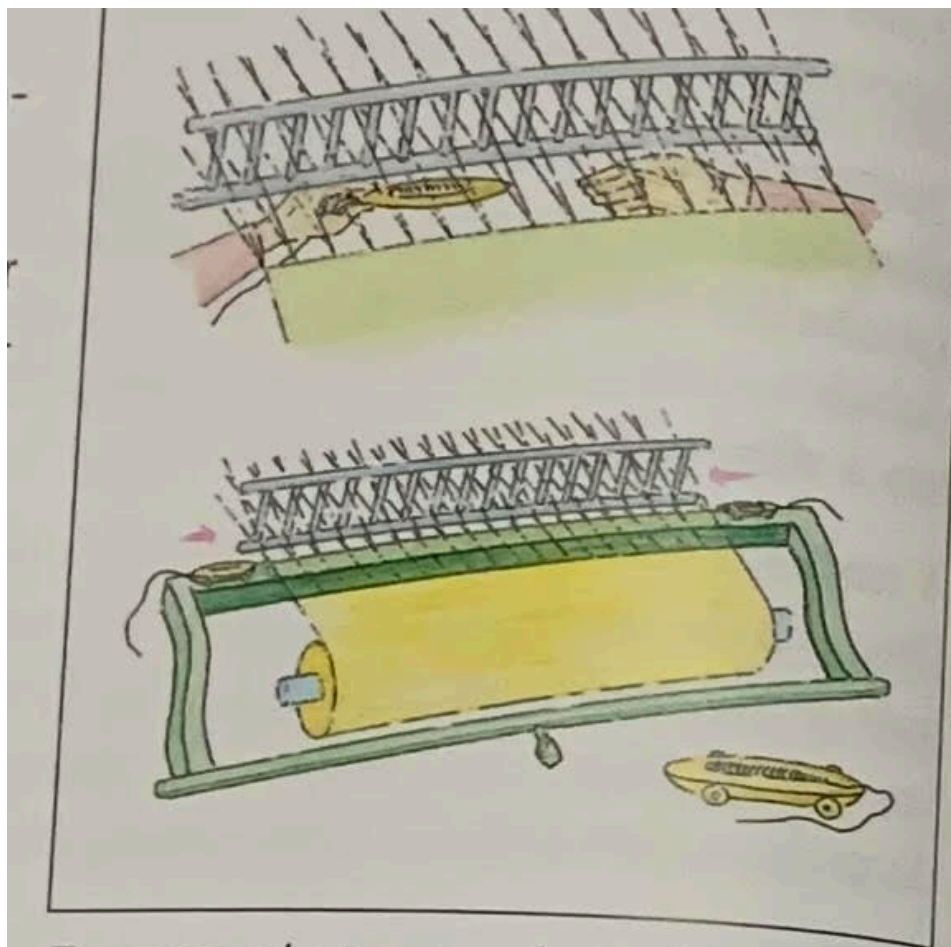
Arkwright, de profesión barbero, inventó una hiladora que empleaba como fuerza motriz el agua (water frame, 1769) o también la fuerza animal. Como la anterior, permitió aumentar la producción de hilo y, a la vez, ahorrar mano de obra.

La siguiente ilustración muestra perfectamente cómo:

- Unos inventos fueron "exigiendo" otros.
- El aumento espectacular de la producción.
- El ahorro de mano de obra. Este desempleo ocasionó las primeras protestas de los obreros que vieron en las máquinas un peligro inminente para su puesto de trabajo y reaccionaron contra ellas: ludismo (de este despertar del movimiento obrero me ocuparé en otras entradas)

Lanzadeira voante

Tear manual e tear con lanzadeira volante. A lanzadeira volante incorporáballe unhas rodiñas á lanzadeira tradicional que o tecedor debía pasar dun lado ó outro do tecido manualmente.

Importante: a lanzadeira xenera a creación da spinning jenny, da water-frame e da mule jenny.

O Aumento da produción do fio xera a necesidade de inventar máquina para tecer, o tear mecánico de Cartwright

As máquinas para a industria téxtil

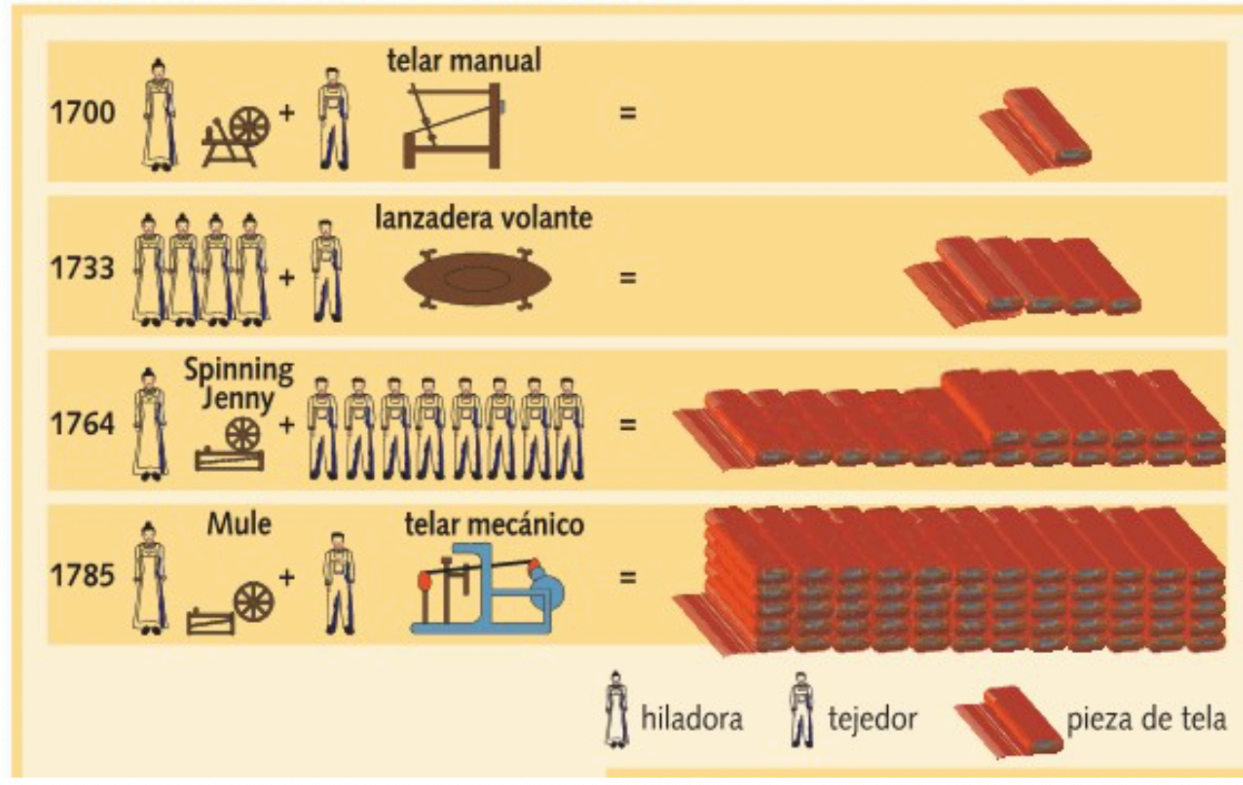
A lanzadeira volante fixo aumentar a demanda de fio. Para resolver o problema inventáronse tres máquinas fiadoras: a *spinning jenny*, de J. Hargreaves, en 1764, que tiña múltiples fusos; a *water-frame*, de R. Arkwright, en 1769, e a *mule jenny*, de S. Crompton, en 1779, que funcionaban con enerxía hidráulica. A rapidez das máquinas fiadoras creou a necesidade de tecer máis rápido, polo que E. Cartwright inventou un tear mecánico que funcionaba con vapor, en 1784.

Mule jenny de S. Crompton

Crompton ideó una máquina de hilar que combinaba y superaba a las dos anteriores, la mule jenny (1779). Producía un hilo fino, pero muy resistente. Entre 1825 y 1830, **Roberts** diseñó una mule totalmente automática

LA MECANIZACIÓN DEL SECTOR TEXTIL

Edit. VICENS VIVES

PARA LER

"Un tejedor manual muy bueno, de 25 a 30 años de edad, podría tejer por semana dos piezas de 9 octavos de tela de camisa, de 24 yardas de longitud cada una, y de una trama de 100 hilos por pulgada.

En 1823 un tejedor de 15 años que atendiera dos telares mecánicos, podría tejer 7 piezas semejantes en solo una semana.

En 1826, un tejedor de 15 años, al frente de dos telares mecánicos podría hilar por semana 12 piezas semejantes; y algunos podrían hacer hasta 15.

En 1833, un tejedor de 15 a 20 años, ayudado por una niña de 12 años, al frente de 4 telares mecánicos, podría hilar en una semana 18 piezas de este tipo; y algunos increíblemente pueden llegar hasta 20"

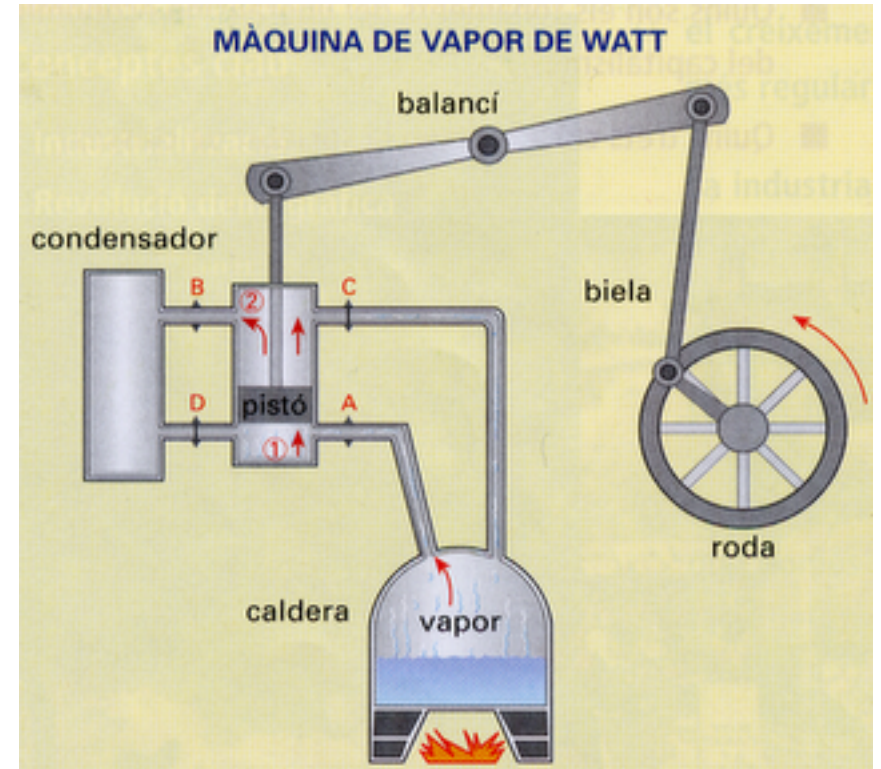
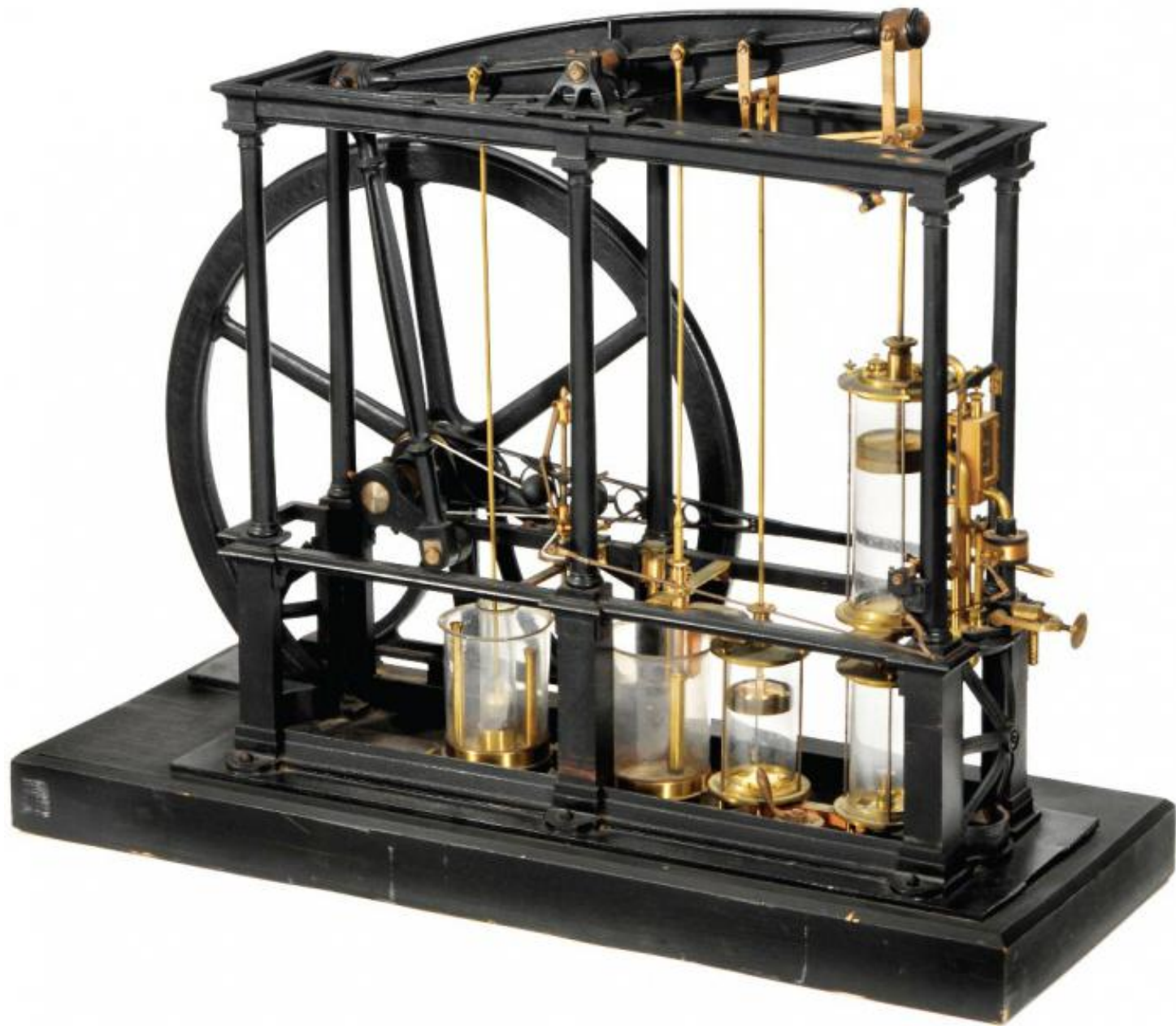
Fuente: Baines, Historia de la Manufactura de Gran Bretaña, 1835. Página 240.

Otra consecuencia de estas innovaciones técnicas y en el modo de producción fue la bajada de los precios de los artículos de algodón:

PARA LER

PARA LER

Obter información dunha recreación histórica

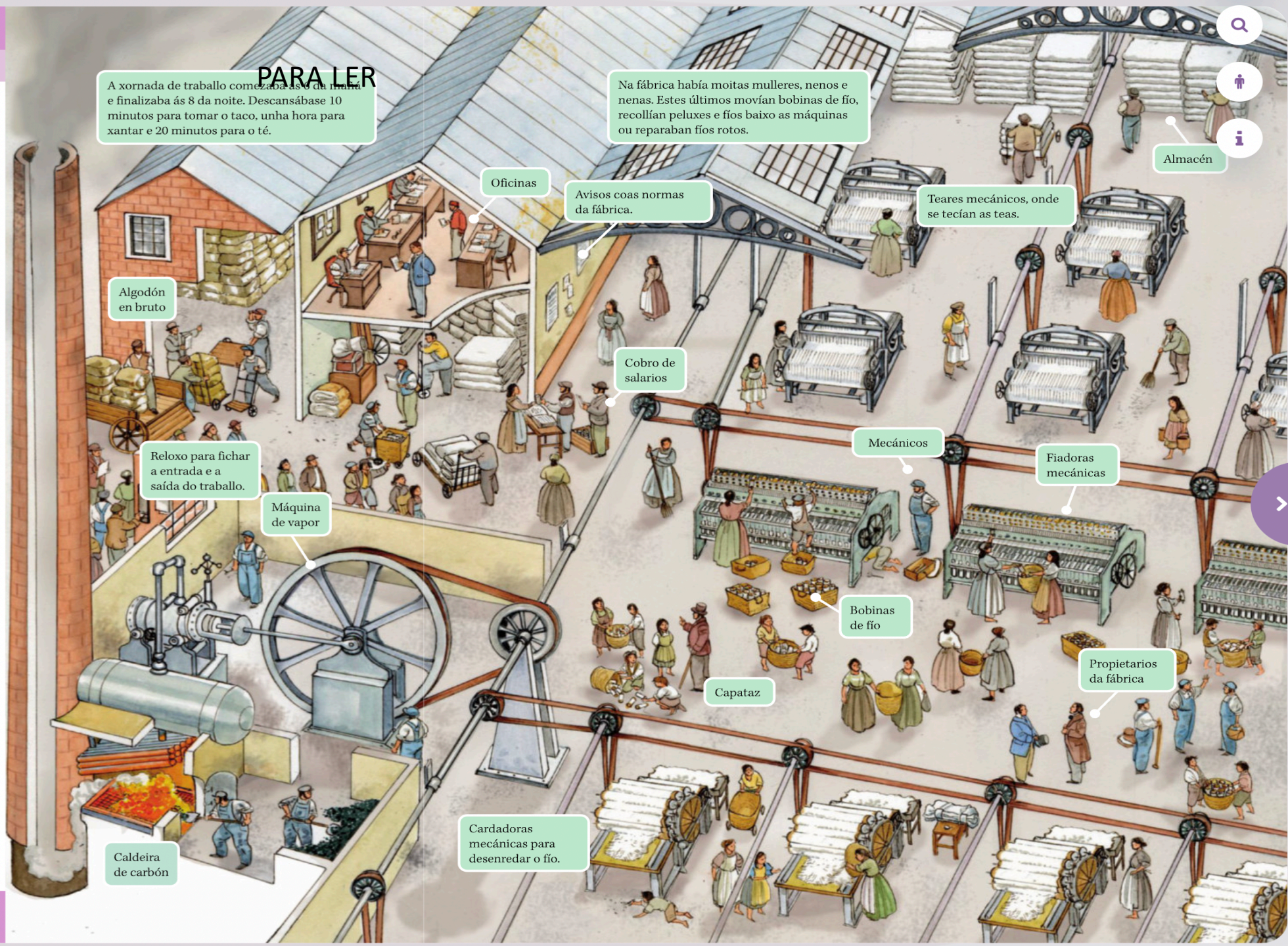
No interior das fábricas, o aire estaba cheo de po e fibras de algodón, e volvíase irrespirable. As temperaturas eran moi altas, ata 30 °C, e o ruído das máquinas resultaba enxordecedor. (7)

Como as medidas de protección eran inexistentes, os accidentes coas máquinas eran frecuentes e, por causa deles, tamén as queimaduras, feridas, mutilacións e incluso a morte. Naquel tempo non existían seguros de enfermidade, desemprego nin xubilación.

Os salarios eran moi baixos e deles descontábanse as multas por chegar tarde ou por falar sen permiso; o alugueiro das vivendas, que eran propiedade do dono; os gastos na tenda da fábrica, en que era obrigatorio comprar, etc.

É a túa vez

- **Describe** o interior da fábrica. Como estaba organizada? Que zonas había? Que tarefas se desenvolvían en cada unha?
- **Identifica** as máquinas que había nunha fábrica téxtil. Que facía cada unha? Con que fonte de enerxía se movían? Fixate en como chegaba a enerxía ata elas.
- **Describe** como era unha máquina de vapor e **investiga** o xeito en que funcionaba.
- **Observa** como vestían os obreiros e as obreiras. Levaban traxes de traballo especiais ou algún tipo de protección?
- **DEREITOS HUMANOS.** Reflexiona e compara. Tendo en conta as condicións de traballo nas primeiras fábricas, cres que os obreiros e as obreiras tiñan boa saúde?
- **Pensas** que os propietarios se preocupaban deste aspecto? Acontece iso hoxe en día?
- **COMUNICACIÓN.** Con toda a información que obtiveches, **escribe** un texto en que expliques como era traballar nunha industria téxtil no século XIX.

PARA LER

A xornada de traballo comezaba ás 6 da mañá e finalizaba ás 8 da noite. Descansábase 10 minutos para tomar o taco, unha hora para xantar e 20 minutos para o té.

Na fábrica había moitas mulleres, nenos e nenas. Estes últimos movían bobinas de fio, recollían peluxes e fios baixo as máquinas ou reparaban fios rotos.

Algodón en bruto

Oficinas

Avisos coas normas da fábrica.

Teares mecánicos, onde se tecían as teas.

Almacén

Cobro de salarios

Reloxo para fichar a entrada e a saída do traballo.

Máquina de vapor

Mecánicos

Fiadoras mecánicas

Bobinas de fio

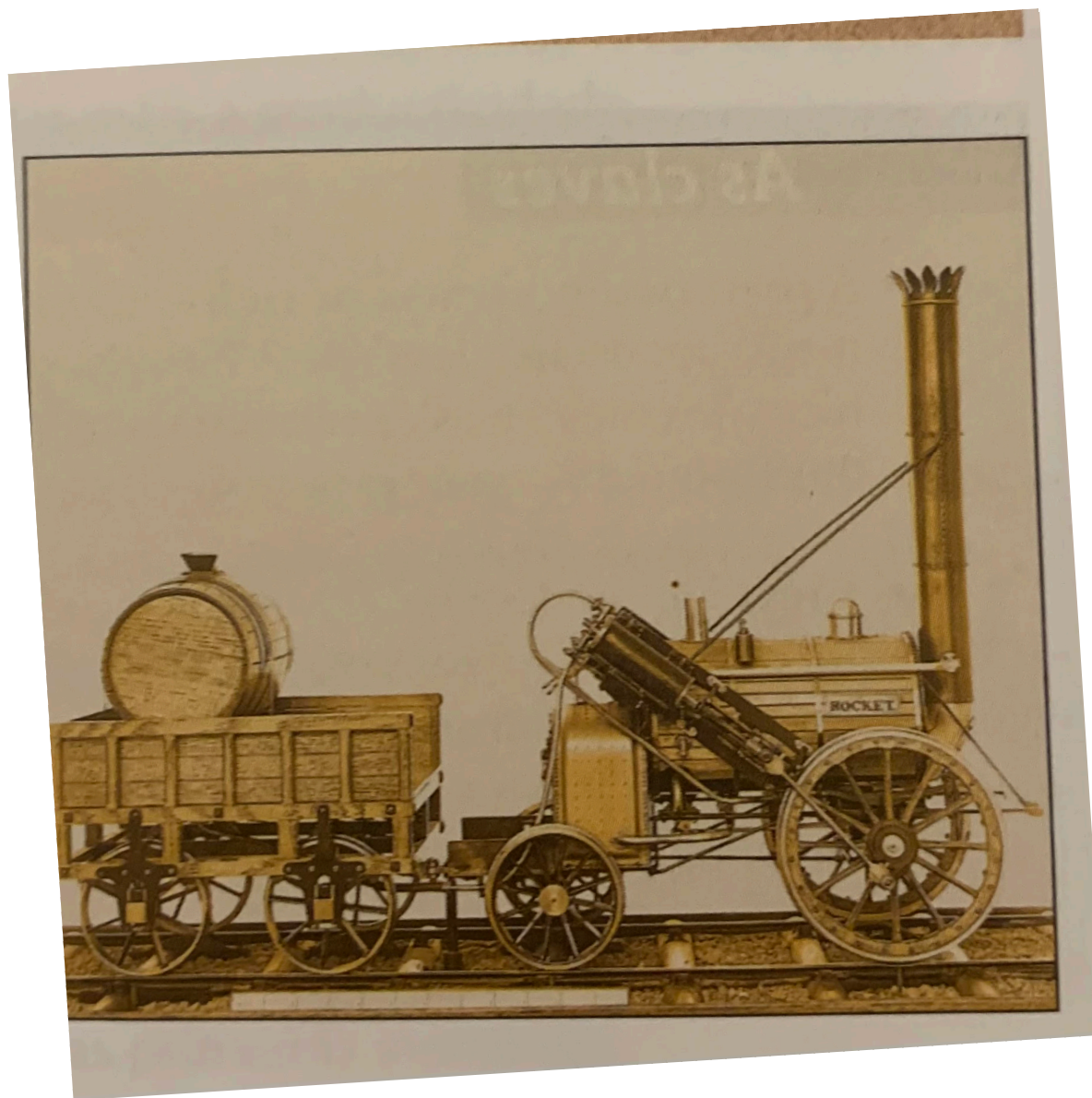
Proprietarios da fábrica

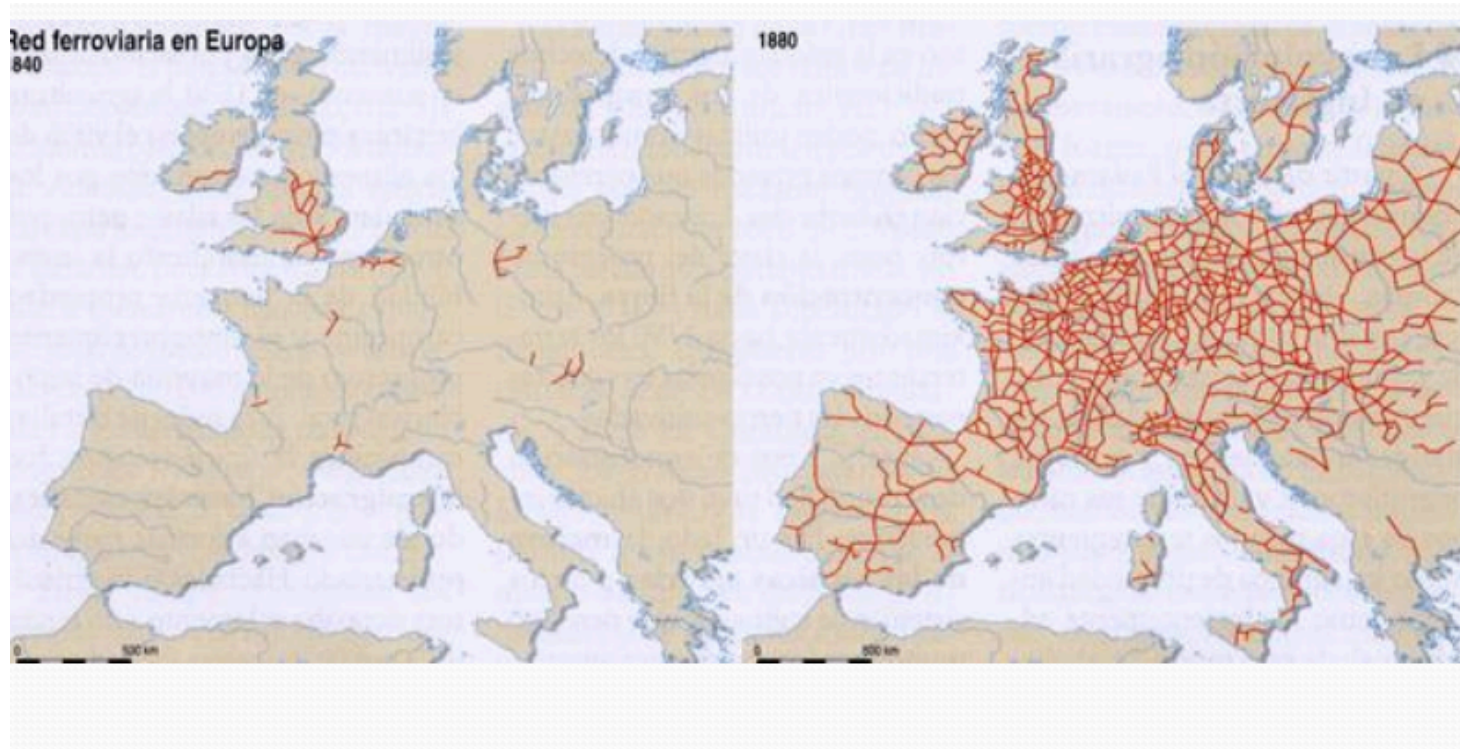
Capataz

Cardadoras mecánicas para desenredar o fio.

Caldeira de carbón

Locomotora Rocket
De Stephenson
Inventor da locomotora a
vapor
En 1825 inaugurose a
primeira liña de Stockton
e Darlington e en 1830 a
primeira de pasaxeiros
Liverpool e Mánchester

SECTOR INDUSTRIAL QUE SE REVOLUCIONA NA PRIMEIRA REVOLUCIÓN INDUSTRIAL: A SIDERURXIA

Bessemer

PARA LER ,CURIOSAR

PARA LER,
CURIOSAR

Barco de vapor

Extensa red de canales en Inglaterra:
1800 3 mil kms. (1000 artificiales)

1808 se aplica el vapor a la hélice

1870 Todavía 85% de
navegación a vela, pero
desaparece a fines de siglo

PARA LER

14. Apertura do canal de Suez, entre o mar Mediterrâneo e o mar Vermelho, em 1869.

SEGUNDA REVOLUCIÓN INDUSTRIAL

ORIXE Aparece a partir de 1860. Os países nos que se xerou foron EEUU, Alemaña e Xapón

FONTE DE ENERXIA Agora o protagonismo é do **petróleo** e a **electricidade**

SECTORES INDUSTRIAIS PREDOMINANTES

Siderúrxico

Aumentan os produtos feitos en aceiro e úsanse novos materiais resistentes como o **aluminio ou o aceiro inoxidable**
Úsanse nos transportes, na arquitectura, na enxeñería (estradas, pontes, rañaceos..)

Eléctrico

Transforma a vida cotiá xa que hai iluminación artificial, tamén máquinas, motores, electrodomésticos e novos inventos como o teléfono, radio, telégrafo, plancha, cinematógrafo...

Químico

Aparecen novos inventos como colorantes, pinturas, produtos sintéticos, plásticos, abonos que se aplican en medicina, agricultura.....

Transportes

Aparecen e melloran grazas ao **motor de explosión**

Avión
1903

Automóbil
Benz e
Daimler

Melloras en barcos
e ferrocarril

O mundo faise máis pequeno

NOVOS SISTEMAS DE PRODUCCIÓN para acadar o aumento da produción e **abaratar** os costes dos produtos

TAYLORISMO
É un sistema que consiste na especialización da produción (cronómetro) para eliminar movementos sobrantes

FORDISMO
É un sistema que consiste en **producir en serie** coa **cadea de montaxe**. Pagábase bos salarios para ser tamén consumidores

APARICIÓN DA GRAN EMPRESA EA BANCA (Capitalismo). Antes as industrias eran pequenas
CONCENTRACIÓN EMPRESARIAL: trust, holding e cartel (Rockefeller, Hearts...)

PARA ESTUDAR
E
COMPLEMENTAR SE QUERES
CO LIBRO OU
NOTAS DE
CLASE

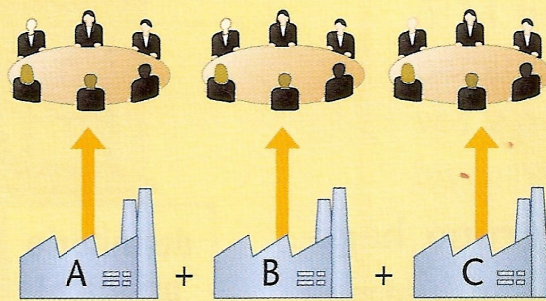
FORMAS DE CONCENTRACIÓN EMPRESARIAL

CÁRTEL	TRUST	HÓLDING
Está formado por diversas empresas dedicadas á mesma actividade industrial que chegan a acordos para controlar a produción e a distribución, fixar os prezos e compartir os beneficios.	Trátase dunha agrupación de empresas coa intención de cubrir todas as fases da produción dun artigo, co fin de dominar o mercado ao eliminar a competencia.	É un conxunto de empresas controladas por unha delas, a propietaria da maior parte das súas accións e, polo tanto, a que toma as decisións empresariais.

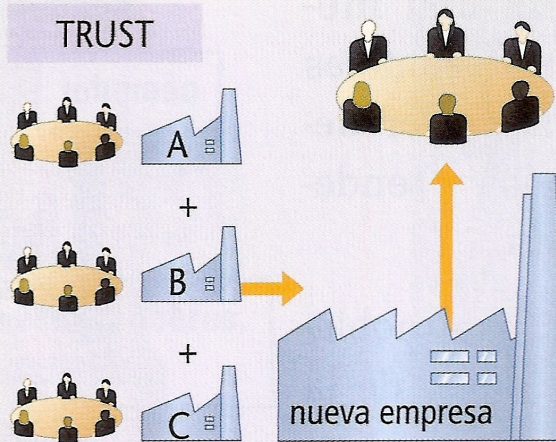
MÉTODOS DE CONCENTRACIÓN INDUSTRIAL

CARTEL

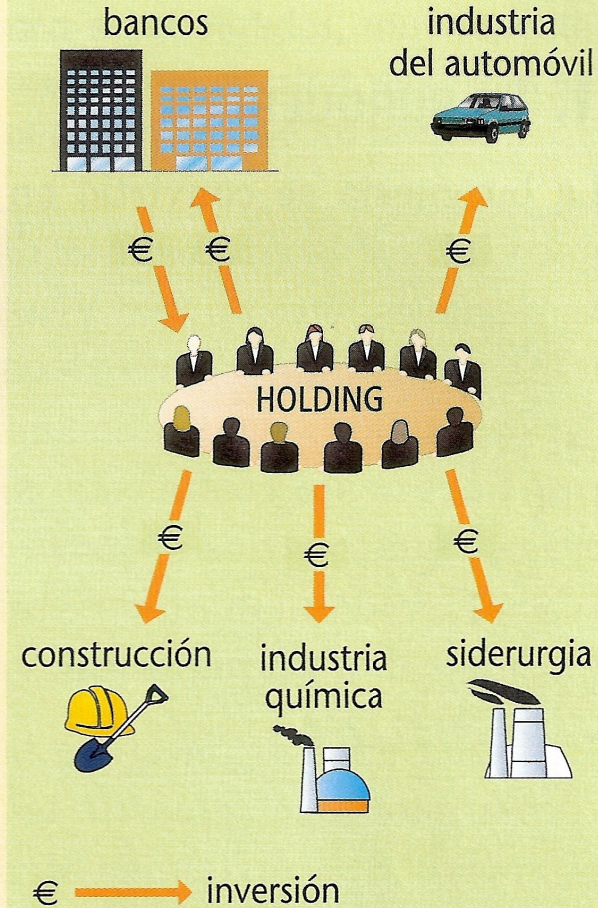
Asociación de empresas para fijar producción y precios

TRUST

Fusión de empresas de un mismo ramo para crear una nueva empresa

HOLDING

Grupo financiero para invertir capital

PARA LER

TIPOS DE CONCENTRACIÓN EMPRESARIAL

TRUST

Unión de empresas distintas bajo una misma dirección central con la finalidad de ejercer un control de las ventas y la comercialización de los productos.

Pueden ser

Horizontales

cuándo las empresas producen los mismos bienes o prestan los mismos servicios

Verticales

cuándo las empresas del grupo efectúan actividades complementarias

El primero de ellos fue la **Standard Oil** fundada en 1882. Para luchar contra leyes estatales que limitaban el tamaño de las empresas, Rockefeller y sus socios (en la imagen superior junto a su hijo) desarrollaron métodos de organización, que cristalizaron en la invención del "trust" empresarial. Usando tácticas discutibles, Standard Oil absorbió a la mayoría de su competencia en el NE de los EEUU. En paralelo surgieron leyes "anti-trust" que se oponían a estos movimientos. Tras una larga serie de juicios, en 1911 el Tribunal Supremo decretó la fragmentación de Standard Oil en 34 empresas independientes. Las descendientes de estas empresas conforman el núcleo de la industria petrolera estadounidense en la actualidad.

CARTEL

Acuerdo formal entre empresas del mismo sector, cuyo fin es reducir o eliminar la competencia en un determinado mercado

La OPEP o Países exportadores de Petróleo controlan la producción y distribución de petróleo formando un organismo conjunto (en la imagen, la bandera de la OPEP) que maneja la oferta de casi todo el mercado.

HOLDING

Compañía que controla las actividades de otras mediante la propiedad de parte significativa de sus acciones.

PARA LER E
CURIOSAR
SOBRE TODO
SABER QUE
HAI TRUST
HORIZONTAIS
E VERTICAIS

SE PRODUCIRAN GRANDES TRANSFORMACIONES

- JUNTOS PRODUCIMOS TODO EL ACERO DE ESTE PAIS. HEMOS DEJADO DE HACER NOS LA COMPETENCIA. NOS HEMOS PUESTO DE ACUERDO PARA FABRICAR SOLO EL ACERO QUE PODEMOS VENDER

¡ NOSOTROS SOMOS UN CARTEL *

¡ YO SOY UN MONOPOLIO!

- YO NO HAGO LA COMPETENCIA PORQUE HE ELIMINADO A TODOS MIS COMPETIDORES.

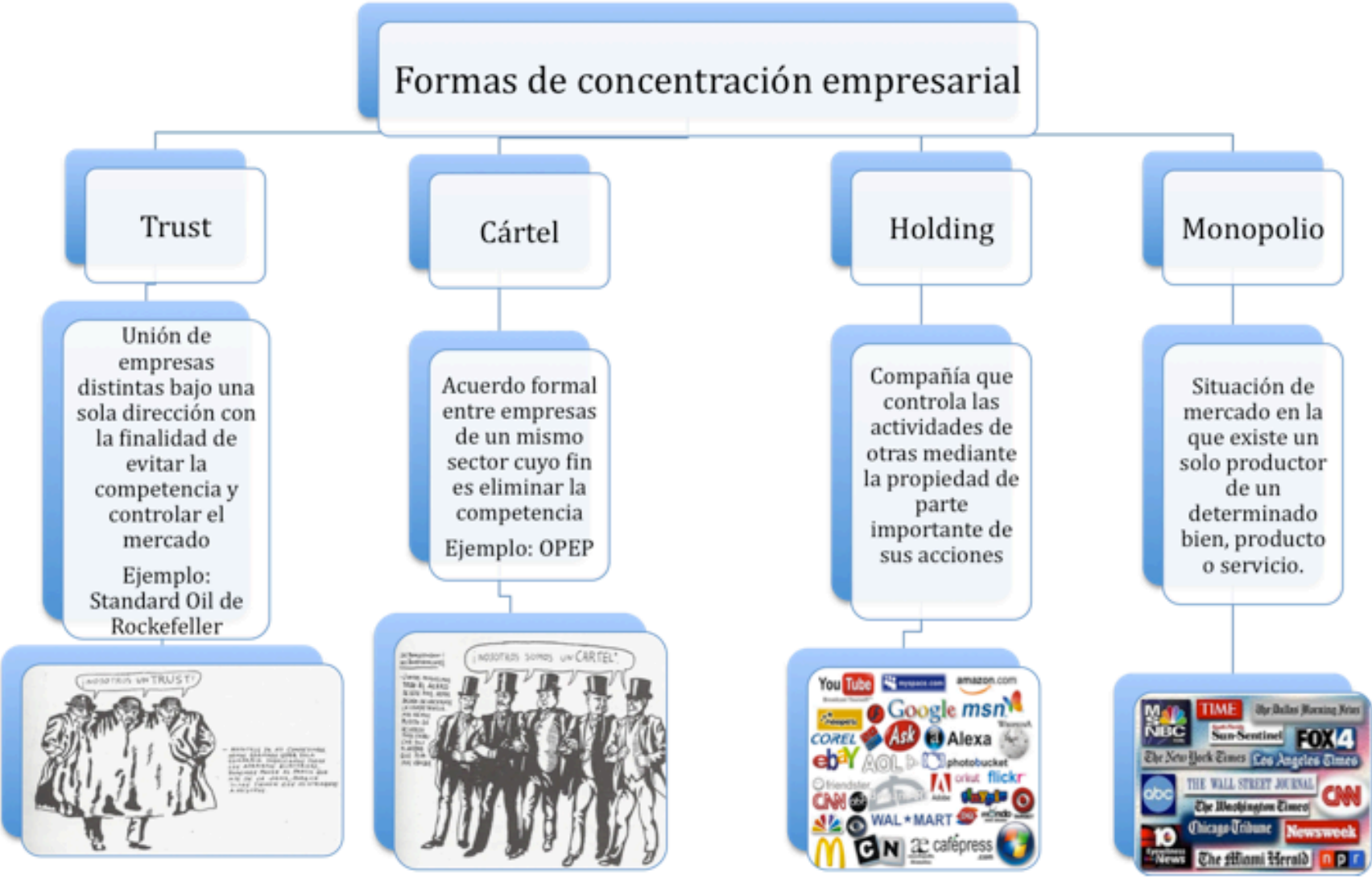

¡ NOSOTROS UN TRUST!

- NOSOTROS YA NO COMPETIMOS. HEMOS FORMADO UNA SOLA COMPAÑIA. FABRICAMOS TODOS LOS APARATOS ELECTRICOS. PODEMOS PONER EL PRECIO QUE NOS DE LA GANA, PORQUE TODOS TIENEN QUE COMPRARNOS A NOSOTROS.

Tres formas progresivas de concentración industrial.

Nova fonte de enerxía o petróleo

Permitirá a aparición da gasolina, gasóleo....

PARA LER

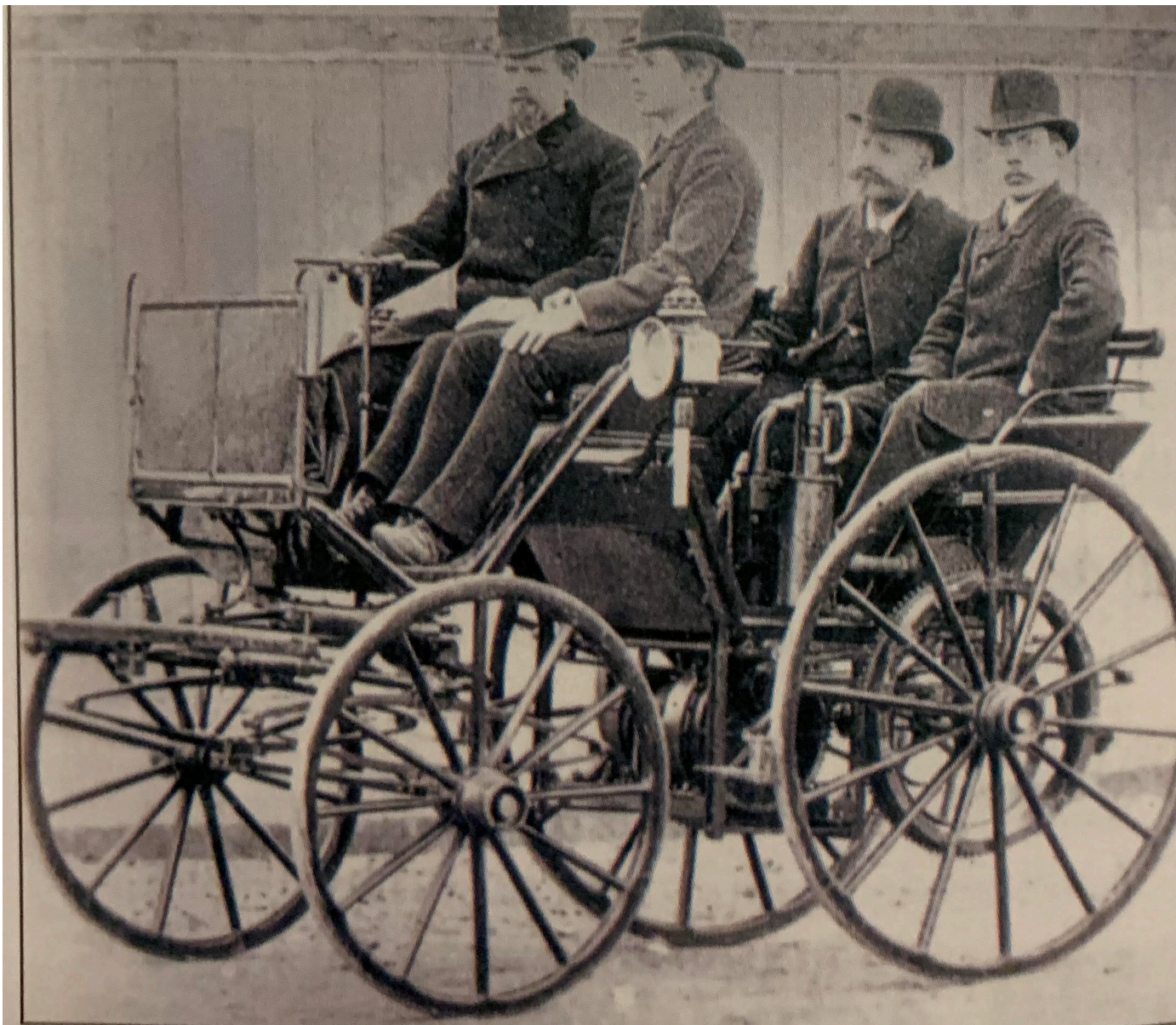

O primeiro pozo de petróleo foi perforado en 1859 nos Estados Unidos.

Aparición do motor de explosión (1885) e a industria do automóbil

Inventado en paralelo entre Daimler e Benz en 1895

PARA LER

Este Daimler-Benz foi un dos primeiros automóbiles prácticos, con motor de explosión.

As investigacións e aliaxes deron lugar a novos materiais metálicos como **o aceiro e o aluminio**. Eran máis económicos e resistentes.

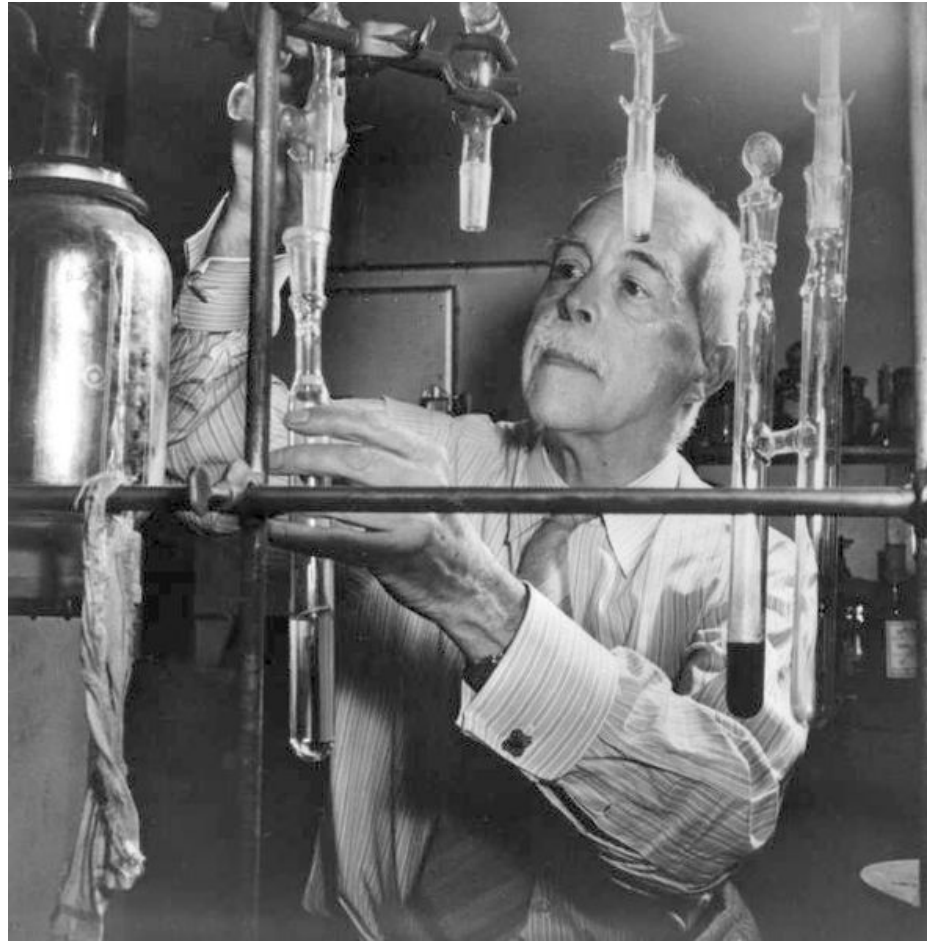
Por iso houbo un grande desenvolvemento da industria siderometalúrxica

Unha das grandes protagonistas: a **química**. De aquí derivarán **fertilizantes químicos, plásticos, fármacos....**

Incluso estimulou a **téxtil** con colorantes.

PARA LER

A electricidade , xa se coñecía na natureza pero agora **era preciso controlala e producila.**

Inventouse a dínamo que permitiu a produción, logo os outros aparellos (alternador, transformadores...) o que ía permitir **aplicala ás máquinas, ao alumeadado público...**

PARA LER

Edison

12. Raymonde de Laroche, primeira muller con licenza de piloto, obtida en 1910.

Los Hermanos Wright: Cómo Cambiaron el Mundo con el Primer Avión de la Historia

EXERCICIOS

Exercicio 2.- NOVEMBRO de 23

Nome.....Apelidos.....

ELABORA UN ESQUEMA DAS PÁXINAS 48-49

TES QUE EMPREGAR A3

UTILIZAR CORES, LETRAS MAIÚSCULAS, TEXTOS BREVES E FOTOS OU DEBUXOS

FAZER A MAN

ENTREGAR EN MAN E FOTO EN AULA VIRTUAL

Entrega o próximo luns 20 de NOVEMBRO

CANDO O PRESENTES PODERÁS OBTEN A SEGUINTE Puntuación

Non presentalo en prazo	0
Presentalo pouco coidado , con faltas, erros e incompleto Sen condicionantes	2- 3-4
Algo incompleto, algún erro, pouca dedicación Con condicionantes	5-6
Completo e con dedicación	7-8
Completo, dedicación e boa presentación. Orixinal.	9-10

5. A expansión da Revolución industrial

A Revolución industrial en Europa

Tina o Reino Unido, **Inglaterra** foi o primeiro país que se industrializou grazas aos seus recursos naturais, á tradición artesanal, aos investimentos financeiros na minaría do carbón e ao apoio que a construción ferroviaria recibiu do goberno. As industrias destacadas foron a textil e a siderúrxica. (5, 17 e 18)

En Francia, a industrialización produciuse entre 1830 e 1850. Non alcanzou o nivel británico debido á resistencia dun campesiñado de mozoas propiedadeiros agrícolas, ao reduciro crecemento da poboación e á importancia do artesanado.

Alemania viu dificultada a súa industrialización porque non foi un Estado unificado ata 1870, o que entorpecía o comercio. En 1848 creouse o Zollverein, unha unión aduaneira de varios Estados alemáns que permitiu crear un gran mercado interior.

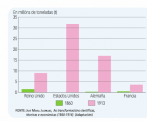
A industrialización alemá caracterizouse pola distancia entre a nobreza agraria e a burguesía industrial, polo interese do Estado no desenvolvemento industrial, polo unha gran concentración empresarial e financeira e por un sistema educativo que favoreceu as ensinanzas técnicas. As principais industrias foron a siderúrxica e a metalúrxica.

No resto de Europa só destacaron Dinamarca, grazas á súa especialización agrícola, e Suecia, pola abundancia de ferro de calidade.

Estados Unidos

Estados Unidos converteuse nunha gran potencia.

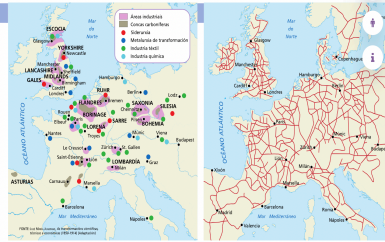
- O desenvolvemento dunha agricultura moi produtiva, con extensas terras e mozoas máis de cinco, permitiu unha rápida mecanización.
- Tivo abundantes recursos naturais e unha grande especialización produtiva, con mozoas industriais que se dedicaban á produción agraria do sur (algodón) e do oeste (lignito).
- A creación dun gran mercado interior favoreceu pola rápida construción dunha rede ferroviaria que permitiu o país de costa a costa.
- A rápida aplicación das innovacións técnicas, os novos sistemas de traballo e a forte concentración empresarial.

APRENDO A MIRAR
• Observa o gráfico e identifica que país era o maior produtor de aciro en 1880 e cal en 1910.
• Responde as conclusións obtidas da interpretación do gráfico.

Meiji Hiro, emperador do Xapón en 1868.

II. INDUSTRIAS A FIMAS DO SÉCULO XIX
III. REDE FERROVIARIA CASA A 1850

O Xapón da era Meiji

Tras século de Eilaminto, o emperador xaponés Meiji-Hito púso fin ao feudalismo e deu comezo á chamada era Meiji. (9) Entre 1868 e principios do século XX, Xapón desenvolveu un proceso de industrialización mozo que combinou o respecto pola tradición coa adopción de tecnoloxía moderna, a formación de élites xaponesas e as universidades occidentais e a divulgación dos novos métodos.

O Estado xaponés impulsou o desenvolvemento industrial creando industrias e ferroviarias e apoiando a empresa privada. Á finais do século XIX, produciuse unha forte concentración industrial coa formación de grandes empresas empresariais, controladas por unha familia, que lidera un vasto sector industrial e o comercio.

As principais industrias xaponesas foron a textil, a que se exportaban os produtos, e a industria pesada, vinculada coa demanda relacionada coa expansión militar xaponesa.

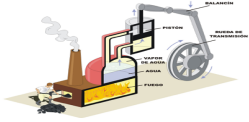
A tardía industrialización rusa

A industrialización rusa comezou a finais do século XIX grazas ao investimento do Estado na industria pesada e na construción do ferrocarril, aos investimentos estranxeiros, sobre todo na industria bélica e na minería e ao proteccionismo, que gravaba coa forte importación a importación para favorecer o crecemento da industria nacional.

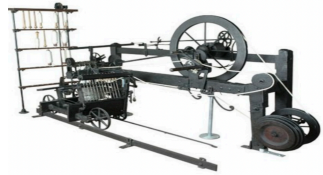
APRENDO A MIRAR
• Observa e explica o que representa cada mapa.
• Indica en que zonas de Europa se localizaban as principais áreas industriais. Concéntrase nos centros de carbón? A que crees que se deba?
• Póñese no mapa ferroviario. Observa relación entre a súa densidade e unha industrialización máis avanzada?

USAR CLAVE
• Compara a industrialización francesa, belga e alemá. Que características cada unha delas?
• Explica por que se converteu Estados Unidos nunha gran potencia industrial. Segue a súa evolución en Asia?
• Describe a era Meiji.

Completa as preguntas

Que é
Quen e cando a inventa
A que se aplica
Como funciona

Que é
Quen a inventa
Para que serve

Quen é
A quen sucede
Desde cando está no poder
Como se chama a guerra que librou para acadar o poder
Que territorios se perde en España nesa guerra

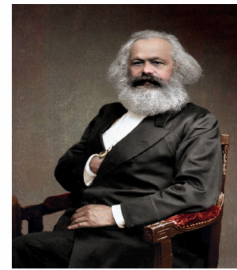

Quen é
A quen sucede
Con quen o relacionamos, de Noia

Quen é
De que obra é autor
Como se chama a ideoloxía que defende

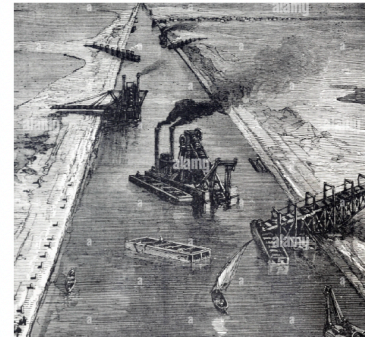
Sinala as ideas principais

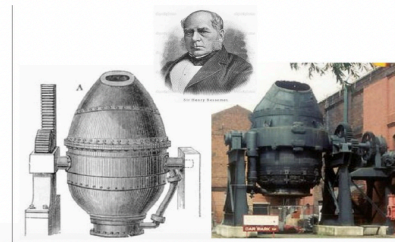
Quen é
Obra máis importante
Ideoloxía que defende

Quen é
Obra máis importante
Ideoloxía que defende

Que é?
Onde está
Construción e país constructor
Cando
Que favoreceu

Que é
que é o autor
para que serve
que vantaxas tiña

Os primeiros pasos: do ludismo ao sindicalismo

O movemento obreiro alude ao conxunto de iniciativas colectivas levadas a cabo polos traballadores e traballadoras asalariados con obxecto de mellorar as súas condicións. Naceu cando o proletariado tomou conciencia da súa dura situación laboral. (26)

- **Ludismo.** As primeiras reaccións foron espontáneas. Moitos obreiros e obreiras destruíron as máquinas, ás que culpaban da súa situación. Este movemento chamouse **ludismo** porque o proletariado actuaba no nome dun personaxe ficticio chamado Ned Ludd.

- **Cartismo.** Foi o primeiro movemento organizado con fins laborais e tamén políticos. Entre os anos 1838 e 1848 logrou unha gran mobilización en Gran Bretaña, ao presentar ao Parlamento a Carta do Pobo, un documento en que se reclamaban dereitos laborais e o sufraxio universal, pois nese momento a clase obreira non tiña dereito ao voto.

- **Sindicalismo.** O dereito de asociación recoñeceu-se por vez primeira en Gran Bretaña en 1824, pois nesa época os obreiros e as obreiras só podían participar en sociedades de socorro mutuo, asociacións de apoio a quen enfermaba, quedaba sen traballo, etc., e aos seus familiares cando falecían. A partir dese momento naceron os primeiros sindicatos (*trade unions*), que reclamaban melloras salariais, redución da xornada laboral, supresión do traballo infantil, etc. O seu principal instrumento de presión era a **folga**. (25) Uns anos máis tarde, cara a 1833, produciuse a unión nacional de todos os *trade unions*.

As bases ideolóxicas: marxismo e anarquismo

O **marxismo** ou **socialismo científico** debe o seu nome a **Karl Marx**. (28) Xunto con **Friedrich Engels**, publicou en 1848 o *Manifesto comunista*, onde afirmaban que nas sociedades industriais existe unha **loita de clases** entre persoas opresoras e oprimidas. Identificaban as opresoras coa **burguesía**, propietaria dos medios de produción, que explotaba os obreiros e as obreiras para incrementar os seus beneficios; e as oprimidas, cos obreiros e coas obreiras, que lles vendían ás opresoras a súa forza de traballo.

Marx propoñía emprender unha revolución para destruír o capitalismo e darlles o poder aos traballadores. Tras unha fase de **ditadura do proletariado**, en que o Estado regularía a sociedade, estableceríase unha **sociedade comunista**, sen clases sociais nin propiedade privada. O Estado entón desaparecería. Tamén defendía a intervención dos partidos e organizacións obreiras na política. Isto deu orixe aos **partidos socialistas**.

O **anarquismo** tivo como ideólogos a **Joseph Proudhon** e **Mikhail Bakunin**. (29) Opoñíase a **calquera forma de Estado** e aspiraba a substituílo por asociacións voluntarias de persoas. Defendía a **colectivización da propiedade** e rexeitaba os partidos políticos e a participación nas eleccións. Pensaba que a acción sindical e a folga debían ser os métodos de actuación revolucionaria.

25. Folga mineira en Carmaux, Francia, en 1892.

26. Mulleres obreiras nunha fábrica téxtil cara a 1888.

APRENDO A MIRAR

- Observa a liña do tempo. Que logros do movemento obreiro mostra? En que datas se produciron? Cal consideras máis importante?

ESPAZO DIXITAL

- Investiga quen foron os chamados mártires de Chicago e que relación teñen coa celebración do Primeiro de Maio.

As Internacionais obreiras

En 1864 as organizacións obreiras crearon a primeira **Asociación Internacional de Traballadores (AIT)**, que desapareceu pouco despois polos desacordos entre o socialismo e o anarquismo.

Alguns dirixentes socialistas fundaron en 1889 a **Internacional Socialista (Segunda Internacional)** para coordinar as organizacións obreiras marxistas. Esta asociación creou algúns símbolos do movemento obreiro, como a **folga do Primeiro de Maio**. Pouco a pouco, o movemento obreiro foi conseguindo logros, como a redución da xornada laboral. (27)

27. PRINCIPAIS LOGROS DO MOVEMENTO OBREIRO NO SÉCULO XIX

KIT DE FERRAMENTAS

Comparar as ideoloxías marxista e anarquista

28. Karl Marx.

Toda historia da sociedade humana é unha historia de loita de clases. [...] Opresores e oprimidos, fronte a fronte sempre [...].

A revolución comunista significa a ruptura máis radical coas relacións de produción tradicionais [...]. O proletariado usará do seu poder político para arrancar paso a paso á burguesía todo o seu capital, centralizar todos os instrumentos de produción nas mans do Estado, é dicir, do proletariado organizado como clase dominante [...].

KARL MARX e FRIEDRICH ENGELS,
O manifesto comunista, 1848

29. Mikhail Bakunin.

Guerra contra todos os déspotas e opresores. Restitución total aos traballadores: todo o capital, as fábricas e todos os instrumentos de traballo e materias primas deben ir ás asociacións, e a terra aos que a cultivan. [...]

A organización dunha sociedade mediante unha federación libre, desde abaixo cara arriba, de asociacións de traballadores [...], primeiro nunha comuna, despois unha federación de comunas en rexións, de rexións en nacións, e de nacións na asociación fraternal internacional.

MIKHAIL BAKUNIN,
«Socialismo sen Estado»

É a túa vez

- Identifica a quen se refire Marx cando fala de «opresores e oprimidos». E Bakunin cando menciona «os déspotas e opresores»?
- Sintetiza a idea principal de cada texto
- Compara. En que aspectos coincidirían Marx e Bakunin? En cales diferían?

IDEAS CLAVE

- Indica cando e por que xurdiu o movemento obreiro.
- Define ludismo, cartismo, ditadura do proletariado, AIT.
- Resume as ideas fundamentais do marxismo e do anarquismo.

Marxismo e anarquismo

PARA VER, PARA
ENTENDER MELLOR

7. A sociedade de clases

A nova sociedade industrial baseouse na **igualdade xurídica**, pero na realidade era **profundamente desigual**. As mulleres seguían subordinadas aos homes e había unha gran diferenza económica entre quen posuía propiedades e quen carecía delas.

A sociedade estamental desapareceu e deu paso á **sociedade de clases**, onde os grupos se diferenciaban pola súa capacidade económica e non polos seus privilexios. Distinguíanse tres clases: **altas, medias e baixas**.

As clases altas

A aristocracia

Perdeu parte da súa preeminencia social cando se eliminaron os seus dereitos sobre o campesiñado e comezou a pagar impostos. En xeral, non investiu nos novos negocios e industrias.

Ata ben entrado o século XX, ocupou os postos máis prestixiosos na Administración, na Xustiza, no Exército e na Diplomacia.

Gozaba dunha vida ostentosa, que a burguesía trataba de imitar. (21)

21. Aristocracia.

A alta burguesía

Englobaba grupos diversos (persoas que exercían a medicina, o periodismo, a avogacía...; empresariado, alto funcionariado...) que se converteron na clase máis poderosa da sociedade industrial.

Investiu o seu capital nas novas industrias e dirixiunas cunha mentalidade moi emprendedora.

Frecuentaba o teatro, a ópera e os bailes e veraneaba na costa ou en balnearios. (22)

22. Alta burguesía.

ANALIZO TEXTOS HISTÓRICOS

- Le e compara os dous textos. Que diferenzas había entre os dous barrios?

Londres ten tres sectores bastante diferentes. [...] O West End está habitado pola corte, a alta aristocracia, o comercio elegante, os artistas, a nobreza provinciana, estranxeiros de todos os países; [...] Esa parte da cidade é soberbia, as casas están ben construídas; as rúas ben aliñadas, pero extremadamente monótonas. [...] Alí encóntranse os brillantes coches, as damas magnificamente engalanadas, [...] un mundo de criados cubertos de ricas libreas. [...]

FLORA TRISTÁN,
Paseos por Londres, 1840

As rúas de Manchester son estreitas e retortas; [...] as casas son sucias, vetustas, deterioradas. Ato-pámonos aquí realmente nun barrio obreiro. É imposible de imaxinar a aglomeración desordenada das casas literalmente amoreadas unhas sobre outras. [...] Nos espazos intermedios hai, ademais, fábricas. [...] Unha multitude de pasaxes cubertas conducen da rúa principal aos numerosos patios e, cando entramos alí, encontramos [...] insalubridade nauseabunda [...].

FRIEDRICH ENGELS, *A situación da clase obreira en Inglaterra*, 1845

APRENDO A MIRAR

- Observa as imaxes. Que actividades mostran? Son de ocio?
- A que grupo corresponde cada unha? Expón os aspectos que o demostran.

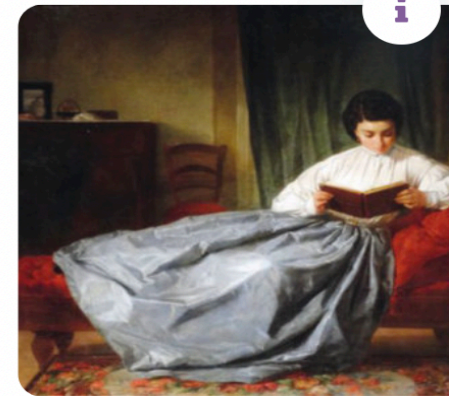
PARA ESTUDAR O SINALADO

As clases medias

Nos países industrializados xurdiu a finais do século XIX unha ampla clase **media** ou **pequena burguesía**, cun número cada vez maior, sobre todo nas cidades.

A clase media era propietaria de pequenos negocios, realizaba actividades profesionais como a medicina, o ensino, o comercio...; desempeñaba postos intermedios na Administración, no Exército... Levaba unha vida desafogada, pero sen excesivos dispéndios. (23)

Os seus membros dedicaban case todo o tempo ao traballo para facerse cun patrimonio e pouco ao ocio, que empregaban no café, no casino ou no club, no caso dos homes.

23. Muller de clase media.

As clases baixas

As clases populares eran un grupo heteroxéneo.

O campesiñado

No XIX, a maioría da poboación traballaba no campo e a súa situación variaba dunhas rexións a outras.

- No norte e no oeste de Europa abundaba o **campesiñado propietario**.
- No sur do continente había numerosos **xornaleiros e xornaleiras**. Traballaban en latifundios pouco mecanizados e cobraban un soldo ou xornal escaso.
- No centro e no leste de Europa, o campesiñado seguiu sometido a **servidume ata mediados** do século XIX.

O proletariado

Estaba integrado polos **obreiros e obreiras**, é dicir, por quen posuía a súa forza de traballo e a «vendía» a cambio dun salario.

Realizaba tarefas que requirían pouca cualificación e cobraba salarios moi baixos, que apenas permitían sobrevivir.

Os nenos e as nenas deixaban a escola moi pronto, porque o seu traballo era necesario para o sustento da familia. Esta circunstancia dificultaba toda posibilidade de mellora social. Tiñan longas xornadas laborais que adoitaban superar as doce horas diarias.

O servizo doméstico

O servizo doméstico integrábanos os **criados e as criadas**. (24)

Cobraban un salario moi baixo, vivían nas bufardas das vivendas en que estaban empregados e dispoñían dunha única tarde libre por semana.

24. Servizo doméstico.

IDEAS CLAVE

- Sinala os trazos que definen unha sociedade de clases. Trátase dunha sociedade igualitaria?
- Enumera os grupos que había na sociedade industrial do século XIX e clasifícaos nun esquema. Describe as súas características.
- Compara. En que se parecían e en que se diferenciaban a alta e a baixa burguesía?
- Analiza e emite un xuízo propio. A burguesía era o grupo social máis poderoso na nova sociedade industrial?

As grandes potencias do século XIX

Durante o último terzo do século XIX e principios do XX, as grandes potencias industriais europeas, Estados Unidos e Xapón rivalizaron polo dominio do mundo. Simultaneamente co seu desenvolvemento industrial, entenderon o seu **dominio político e territorial** sobre case a totalidade de África, Asia e illas do Pacífico.

- **As potencias europeas.** Na segunda metade do século XIX, algúns Estados, como Alemaña e o Imperio austrohúngaro, tiñan **sistemas políticos autoritarios**, mentres que outros, como Reino Unido ou Francia, consolidaron réximes **liberais**.

O **Imperio ruso** estaba gobernado por unha **autocracia**, o tsar concentraba todos os poderes e era a máxima autoridade relixiosa. A nobreza era dona de extensas terras traballadas por servos e servas. En 1861 o tsar decretou a súa liberdade persoal, pero a súa situación económica non mellorou.

- **Estados Unidos.** Na primeira metade do século XIX o país estendeuse desde o Atlántico ata o Pacífico. Na **conquista do oeste**, a poboación branca colonizou novas terras e enfrontouse á poboación indíxena que as habitaba, que foi internada en reservas.

Mentres que os estados do norte aboliran a escravitude, os do sur utilizaban nas plantacións abundante man de obra escrava. Entre 1861 e 1865, o norte e o sur enfrontáronse na **guerra de Secesión**, que terminou co triunfo dos estados do norte e coa abolición da escravitude no país.

Aínda que tras a guerra a poboación negra obtivo dereitos políticos, cando o exército do norte se retirou, os gobernos do sur aplicaron unha dura política de segregación racial.

- **Xapón Meixi.** Entre 1867 e 1914, Xapón converteuse nun **país industrializado** e puxo fin ao tradicional illamento internacional.

ANALIZO TEXTOS HISTÓRICOS

- **Investiga** quen foron Clemenceau e Ferry.
- **Resume** as ideas do texto.

Razas superiores! Razas inferiores! É fácil dicilo. [...] Eu apártome de tal opinión [...]. Non, non existe o dereito das chamadas nacións superiores sobre as [...] chamadas inferiores [...]. A conquista que voste de [Jules Ferry] preconiza é o abuso, liso e simple, da forza que dá a civilización científica sobre as civilizacións primitivas para apropiarse do home, [...] en beneficio dun pretendido [afán] civilizador [...].

GEORGES CLEMENCEAU,
Discurso na Cámara de Deputados, xullo de 1885

PARAESTUDA O SINALADO

As causas do imperialismo

O termo *imperialismo* implica a extensión do dominio dun país (**metrópole**) sobre outros países ou territorios (**colonias**). Non era un fenómeno novo, pero no século XIX adquiriu unha dimensión diferente.

Cara a 1870, xurdiu unha nova forma de imperialismo. Os primeiros protagonistas foron Reino Unido e Francia. Despois, sumáronse outros países. Estas potencias conquistaron ou anexionaron a maior parte do mundo.

CAUSAS DO IMPERIALISMO	
ECONÓMICAS	• Os países europeos necesitaban espazos onde investir os seus capitais cun xuro máis elevado ca na metrópole, obter materias primas baratas e vender os seus produtos industriais. • Ademais, as colonias foron o territorio en que podía asentarse a crecente poboación europea con poucas posibilidades laborais. Os novos medios de transporte favoreceron os desprazamentos.
POLÍTICAS	• As esixencias estratéxicas empurraron as grandes potencias a dominar as principais rutas marítimas ou as saídas ao mar. • Algunhas potencias necesitaban aumentar o seu prestixio internacional, facer que a opinión pública esquecese derrotas anteriores fronte a outros países ou consolidar o seu sentimento nacional. • Outras sumáronse ao proceso colonizador por medo ao aumento de poder dunha delas ou para non quedar á marxe dos beneficios das colonias.
IDEOLÓXICAS	• Expandiuse un patriotismo cargado da exaltación de valores que representaba cada nación. A miúdo, engadíronse connotacións racistas, que defendían a supremacía da poboación branca e o seu dereito a dominar outros pobos.
RELIXIOSAS	• En moitos casos, o imperialismo xustificouse polo desexo de cristianizar pobos con relixións diferentes. Así, o labor misioneiro das Igrexas católica e protestante foi intenso.
CIENTÍFICAS	• Considerouse que o avance da ciencia esixía a exploración de todas as rexións da Terra. Creáronse sociedades xeográficas que apoiaron as viaxes de exploración e estas convertéronse nun dos focos de propaganda colonial. • Unha vez explorado un territorio, o país que realizara a expedición podía conquistalo e explotalo.

IDEAS CLAVE

- **Explica** en que consistiu o imperialismo do século XIX. **Pensa** se na actualidade se pode dicir que existe o imperialismo.
- **Enumera** os factores que impulsaron o imperialismo no século XIX. **Valora** cal consideras que tivo maior peso e **explica** por que o pensas.
- **Pensa** se politicamente Europa era homoxénea na segunda metade do século XIX.
- **Sinala** cando se produciu a guerra de Secesión estadounidense e **explica** as súas consecuencias.

KIT DE FERRAMENTAS

Interpretar a portada dun periódico da época

É a túa vez

- **Observa.** Como se representa a Francia? E a poboación marroquí? A que tipo de xustificación imperialista responde?
- **Investiga** se a ocupación francesa de Marrocos proporcionou os beneficios que mostra a ilustración.

30. «Francia levará libremente a Marrocos a civilización, a riqueza e a paz» (*Le Petit Journal*, 1911). A República francesa sostén o corno da abundancia. (A) As forzas coloniais transmiten ordes a un soldado marroquí. (B) Francia difunde a educación e a cultura. (C)

O Imperio británico

O Imperio británico tivo colonias por todo o mundo, pero a máis importante foi **India**. (34) Para asegurar a ruta ata ela, Reino Unido fíxose co control do canal de Suez e Exipto, e para protexela conquistou territorios en Asia.

En **África**, avanzou cara ao norte desde a súa colonia do Cabo, no sur do continente, intentando enlazar con Exipto mediante un corredor continuo. (33) Isto levou-no ao enfrontamento cos franceses.

Tamén posuía **Canadá** e parte de **Oceanía**.

O Imperio francés

En **África**, a expansión francesa comezou coa conquista de **Alxeria** e **Tunisia** e coa creación dun protectorado en **Marrocos**. (31) Despois, obtivo importantes territorios no centro e no oeste do continente.

En Asia, Francia ocupou **Indochina**, co obxectivo de controlar o delta do río Mekong como unha vía de penetración no mercado chinés.

Outros grandes imperios

- **Alemaña** e **Italia** incorporáronse tarde á expansión imperialista. Tiveron colonias en África. O mesmo sucedeu con **Bélxica**, que se fixo co Congo.
- **Rusia** incorporou Siberia.
- **Estados Unidos**, tras derrotar a España en 1898, ocupou Filipinas e Porto Rico e controlou Cuba. Ademais, someteu os países iberoamericanos a unha forte dependencia económica.
- **Xapón** enfrontouse a China e Rusia, anexionou Formosa e Corea e creou un protectorado en Manchuria.

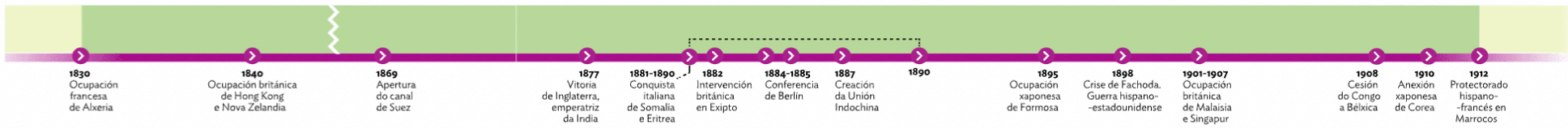
Na **Conferencia de Berlín** (1884-1885), as principais potencias repartiron entre elas case toda África e estableceron acordos para regular a súa ocupación:

- A abolición da escravitude.
- A liberdade de comercio polos ríos Níxer e Congo.
- Era necesario ocupar de verdade un territorio para consideralo propio.
- O recoñecemento do «Estado libre do Congo» como colonia persoal do rei de Bélxica, Leopoldo II.

FONTE: Jose Ramón Julia, *Atlas de historia universal* (Adaptación)

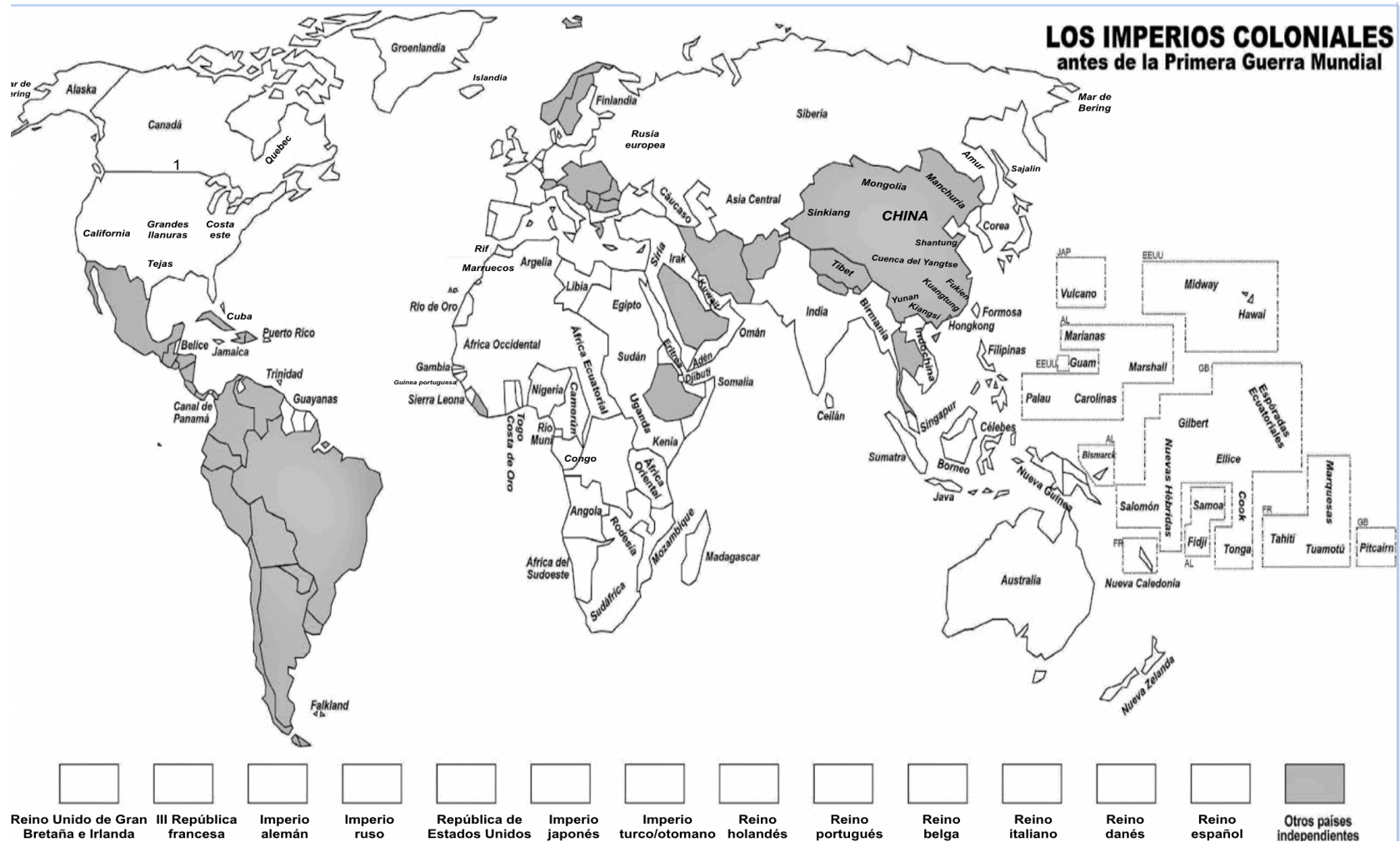
31. CRONOLOXÍA DO IMPERIALISMO

32. A REPARTIÇÃO DO MUNDO EN 1914

Exercicio 3: Imperialismo.

Colorea coas cores que che indica o mapa inferior. De xeito claro e ordenado. So colorea as posesións inglesas e francesa, alemáns e portuguesas. Inclúe as posesións xaponesas cunha cor que queiras. Emprega como fonte de información a páxina 59 do ...

POR SE INTERESA

- Mejoras en la construcción y en las viviendas
  - 1759. Faro de Eddystone de John Smeaton, más resistente por su nuevo tipo de cemento. Smeaton es el fundador de la ingeniería civil, construyendo faros, puentes, molinos, etc.
  - 1857. Primeros ascensores de Elisha Otis Graves en EEUU. Esto permite elevar los edificios y la aparición de los rascacielos.
  - 1885. Primeros rascacielos en Chicago
  - 1892. Primeros edificios de hormigón armado en Francia

"La máquina de vapor permanecerá siempre asociada al nombre de James Watt. Fue una mejora decisiva; redujo el consumo de combustible de la máquina y permitió que se pudiera utilizar en casi cualquier parte (...). El rendimiento del combustible pasó de menos de un 1 % en la máquina de Newcomen a un 4,5% aproximadamente en la de Watt (...). La obra de Watt combinaba el genio inventivo con el afán de bajar los costes. El mismo Watt decía (...) que "su mente perseguía la construcción de máquinas que fueran tan baratas como buenas" (...). En la historia de la tecnología, Watt es comparable a Pasteur en la biología, a Newton en la física o a Beethoven en la música."

J. Mokyr. La palanca de la riqueza. 1993.

- 1826. Primera fotografía de la historia del francés Nicephore Niepce
- 1837. Telégrafo de Morse. Primera máquina que funciona con electricidad. La comunicación se transmite a través de ondas eléctricas.
- 1839. Máquina fotográfica de Daguerre
- 1872. Máquina de escribir
- 1876. Graham Bell patenta el teléfono con cable que Meucci había inventado en 1855. La comunicación se transmite a través de ondas eléctricas.
- 1895. Cinematógrafo de los hermanos Lumiere con el que se proyectan películas.
- 1897. Primera transmisión de telegrafía sin hilos de Guglielmo Marconi mejorando inventos de Nikola Tesla.
- 1906. Primera transmisión de voz por radio de Reginald Aubrey Fessenden
- 1910. Radio galena, primer aparato receptor de radio de H.C, Dunwoody y Greenleaf Whittier Pickard, la radio de galena. Necesitará mejoras para el audio.
- 1920. Primeras transmisiones regulares de radio.
- 1926. Primera retransmisión de televisión del escocés John Logie Baird
- 1937. Primeras emisiones regulares de televisión en Francia y Reino Unido.

- Antes de la máquina de vapor de Watt
  - 1783. **Primer globo aerostático** de los hermanos Montgolfier
- Después de la máquina de vapor de Watt
  - 1804. **Primera locomotora** de Richard Trevich que se usó para transportar carbón en las minas.
  - 1807. **Barco de vapor** de Fulton
  - 1820. **Barco de vapor** con casco de hierro.
  - 1825. **Locomotora de ferrocarril de Stephenson** para el transporte de pasajeros y mercancías.
  - 1830. Inauguración de la línea de ferrocarril Manchester-Liverpool
  - 1832. **Hélice** de barco de Suavage
  - 1869. Se termina el ferrocarril **transcontinental** de la costa este a la oeste de EEUU
  - 1876. **Frigorífico y barcos con cámaras frigoríficas** que permiten transportar alimentos perecederos.
- Después del motor de combustión interna y de explosión
  - 1876. **Motor de combustión interna** de gasolina del alemán Nickolaus Otto
  - 1886. Motor de combustión interna de gasolina del alemán Daimler que tenía suficiente potencia como para empujar un vehículo.
  - 1886. **Primer automóvil** con motor de explosión de Karl Benz
  - 1887. **Bicicleta**
  - 1888. **Metro y tranvía** en Londres.
  - 1894. **Motor de combustión interna de gasoil** de Rudolf Diesel que puede funcionar también con aceites vegetales.
  - 1896. **Primera fábrica de coches** en Inglaterra tras comprar la patente de Daimler.
  - 1900. Primer **dirigible** rígido de Ferdinand von Zeppelin. Era una mejora de los globos aerostáticos con motor.
  - 1903. **Avión de los hermanos Wright** al colocar un motor en un artefacto volador.
  - 1904. Se termina el ferrocarril **transiberiano** que va de Europa al Pacífico.
  - 1911. **Ford y la producción en cadena** de coches T.
  - 1912. Touring Edition primer vehículo con **arranque electrónico** (para no girar la manivela delantera) y con tres pedales de Cadillac.
  - 1918. Essex primer coche con el habitáculo cerrado.
  - 1934. Chrysler Airflow primer coche con formas redondeadas para que sea más aerodinámico.

"La máquina de vapor permanecerá siempre asociada al nombre de James Watt. Fue una mejora decisiva; redujo el consumo de combustible de la máquina y permitió que se pudiera utilizar en casi cualquier parte (...). El rendimiento del combustible pasó de menos de un 1 % en la máquina de Newcomen a un 4,5% aproximadamente en la de Watt (...). La obra de Watt combinaba el genio inventivo con el afán de bajar los costes. El mismo Watt decía (...) que "su mente perseguía la construcción de máquinas que fueran tan baratas como buenas" (...). En la historia de la tecnología, Watt es comparable a Pasteur en la biología, a Newton en la física o a Beethoven en la música."

J. Mokyr. La palanca de la riqueza. 1993.

- 1826. Primera fotografía de la historia del francés Nicephore Niepce
- 1837. Telégrafo de Morse. Primera máquina que funciona con electricidad. La comunicación se trasmite a través de ondas eléctricas.
- 1839. Máquina fotográfica de Daguerre
- 1872. Máquina de escribir
- 1876. Graham Bell patenta el teléfono con cable que Meucci había inventado en 1855. La comunicación se trasmite a través de ondas eléctricas.
- 1895. Cinematógrafo de los hermanos Lumiere con el que se proyectan películas.
- 1897. Primera transmisión de telegrafía sin hilos de Guglielmo Marconi mejorando inventos de Nikola Tesla.
- 1906. Primera transmisión de voz por radio de Reginald Aubrey Fessenden
- 1910. Radio galena, primer aparato receptor de radio de H.C, Dunwoody y Greenleaf Whittier Pickard, la radio de galena. Necesitará mejoras para el audio.
- 1920. Primeras transmisiones regulares de radio.
- 1926. Primera retransmisión de televisión del escocés John Logie Baird
- 1937. Primeras emisiones regulares de televisión en Francia y Reino Unido.